

ΣΤΗ ΣΚΙΑ ΤΟΥ ΛΘΩ

Μελωδήματα τῶν "Κολλυβάδων" ἀπό τὴν Σκιάθο τοῦ Παπαδιαμάντη
Βυζαντινός Χορός "Ἀγιοπολίτης" - Διευθύνει ὁ Ἰωάννης Ἀρβανίτης

1. Εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου. Ἦχος α' - *I shall go into Thy house: 7' 20"*

2. Τῶν Ἁγίων εἰς Ἁγία καὶ Γηθομένη ὑπόδεξαι. Ἦχος δ' λέγετος.
Led by the Holy Spirit & Anna, the allblessed cried. 4' 22"

3. Φῶς ἰλαρόν. Ἦχος β' - *O joyful Light. 5' 26"*

4. Δεῦτε τῆς οὐρανίου Τριάδος. Ἦχος β' - *Come, you that serve the celestial Trinity. 4' 44"*

5. Αἱ ἀγγελικαί. Ἦχος πλάγιος τοῦ β' εἰρημολογικός - *Angelic Powers, advance. 2' 41"*

6. Ὁ μέγας στρατηγός. Ἦχος α' - *The Mighty Captain. 2' 38"*

7. Δοῦλοι Κύριον. Ἦχος α' - *Praise ye the name of the Lord: 8' 25"*

8. Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ. Ἦχος πλάγιος τοῦ α' - *O give thanks unto the Lord. 4' 13"*

9. Καὶ διαγαγόντι τὸν Ἰσραήλ. Ἦχος Βαρύς - *And led Israel. 7' 06"*

10. Ἐν ὄρει ἁγίῳ αὐτοῦ. Ἦχος πλάγιος τοῦ β' νενανώ. - *In His holy mountain. 7' 48"*

11. Τὸν Πατέρα προσκυνήσωμεν καὶ Τὴν Μητέρα σου προσάγει σοι. Ἦχος α'.
Let us all worship the Father & Your people, O Christ, brings you your Mother. 2' 18"

12. Τὸν προφήτην Ἰωνᾶν. Ἦχος α' - *Imitating the Prophet Jonas. 3' 02"*

13. Νενίκηγται τῆς φύσεως οἱ ὄροι. Ἦχος α' - *The bounds of nature have been overcome. 2' 32"*

14. Ἡσαΐα χόρευε. Ἦχος πλάγιος α' - *O Isaias, dance. 2' 44"*

15. Γυναῖκες ἀκούτισθητε, Τὸν μέγαν ἀρχιποίμενα καὶ Μαρία καθαρώτατον. Ἦχος μέσος τοῦ β'.
Women hear a voice of gladness, Let us all praise Nicholas & Mary, You are the golden brazier. 4' 42"

ΣΥΝΟΛΟ - TOTAL: 70' 10"

Ἄλλα τα Μελωδήματα τοῦ δίσκου εἶναι Παραδοσιακά καὶ ἀνήκουν στον Ἑλληνικό Λαό

Παραγωγή - Εκμετάλλευση:
Αρχεῖο Ἑλληνικῆς Μουσικῆς
Μενάνδρου 7 - Μαρούσι - 15126,
TEL: 8030188, FAX: 6137417

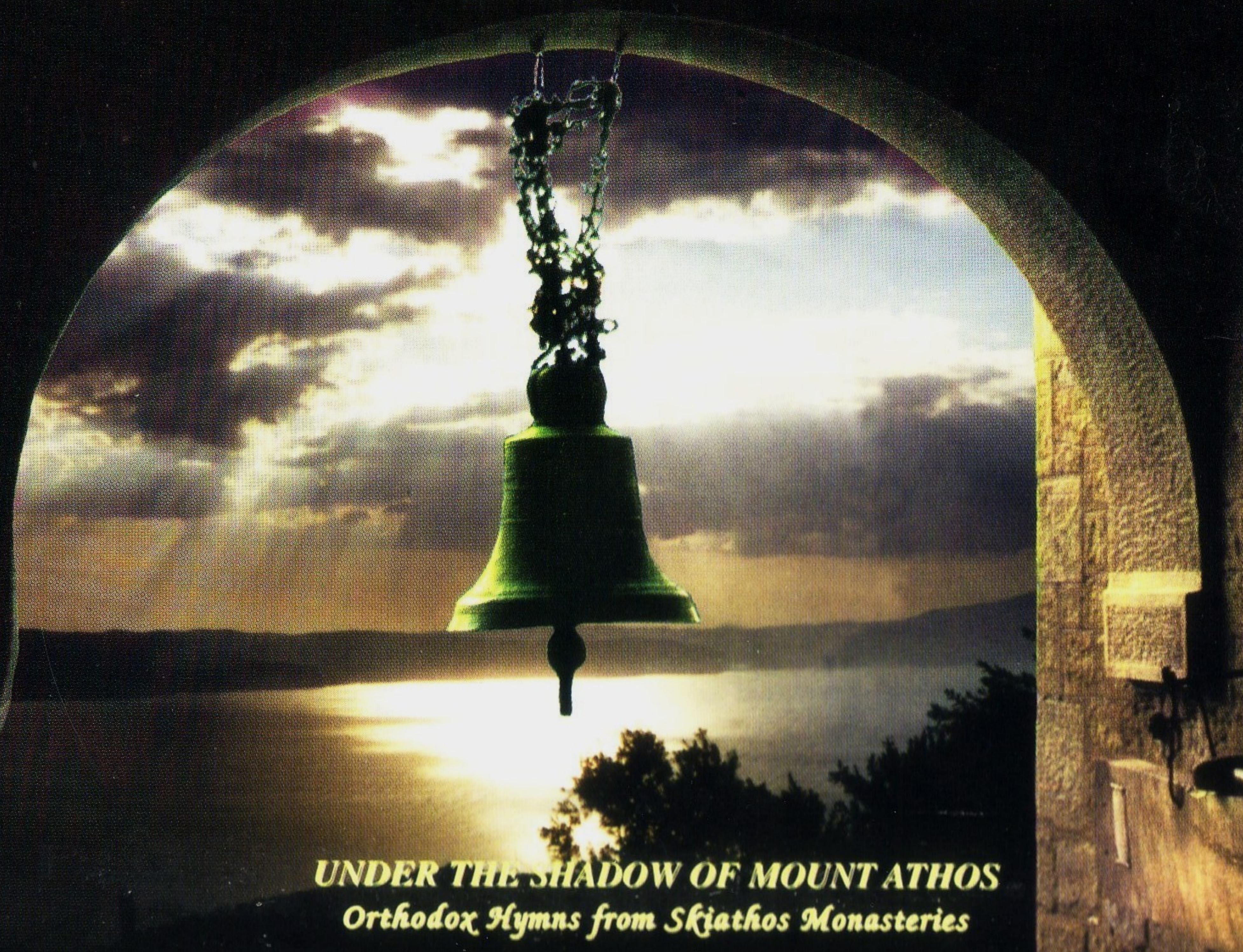

A. E. M. 019: ΣΤΗ ΣΚΙΑ ΤΟΥ ΛΘΩ

ΣΤΗ ΣΚΙΑ ΤΟΥ ΛΘΩ

Μελωδήματα τῶν "Κολλυβάδων" ἀπό τὴν Σκιάθο τοῦ Παπαδιαμάντη

Βυζαντινός Χορός "Ἀγιοπολίτης" - Byzantine Choir "Hagiopolitis"
Διευθύνει ὁ Ἰωάννης Ἀρβανίτης - Ioannis Arvanitis, Conductor.

UNDER THE SHADOW OF MOUNT ATHOS
Orthodox Hymns from Skiathos Monasteries

Έψαλαν - Chanters:

Ιωάννης Αρβανίτης, Χοροδότης

Γεώργιος Γενναίος, Κωνσταντίνος Γράμπας, Νικόλαος Λαζαρόπουλος, Αθανάσιος Μόρματζης,
Βασίλειος Μπαραμπούτης, Σπυρίδων Μπότσας, Στυλιανός Νταγκουνάκης, Παναγιώτης Σέγγος,
Γεώργιος Τέντες, Νεκτάριος Φύτρος και Βασίλειος Χατζηγεωργιάδης.

Μουσικολογική Έρευνα - Κείμενα, musicological research - texts: Ιωάννης Αρβανίτης

Επιμέλεια Ηχογραφήσεων - recording supervisor: Ιωάννης Αρβανίτης

Μακέτες - Φυλλάδιο, cover - leaflet lay-out: Γιώργος Κωνσταντίνος

Αγγλική Μετάφραση - English translation: Κλαίρη Δημόνη-Καλαϊτζίδη

Μεταφράσεις Ύμνων - hymns translations: Archimandrit Ephrem Lash (Ns 3, 5, 11, 12, 13, 14, 15a),
Community of the Holy Myrrhbearers: (Ns 2, 6, 15b, 15c), Thomas Cartooli: (Hno 4),
Holy Transfiguration Monastery: (Ns 1, 7, 8, 9, 10)

Ηχογράφιση - recording:: Στον Ι. Ν. Αγίων Αναργύρων Ηλιουπόλεως από τον Γιώργ. Σημεριώτη

Εκτυπώσεις - press: E.K.A. (Κ. Παναγόπουλος)

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

Εικόνα εξωφύλλου - cover: Ηλιοβασιλευμα στη Σκιάθου, (Φωτογρ. σύνθεση Γ. Κωνσταντίνος)

Οπισθόφυλλο - back cover: Ο Αλέξανδρος Παλαδιαμάνης, (Φωτ. Π. Νικηφόρος, 1908)

Tray: Ο Παλαιός των Ημερών, Μονή Ξηροποτάμου, Αγ. Όρος, 1793 (φ. Θ. Προβατάκη)

Οι φωτογραφίες της Ιεράς Μονής Ευαγγελισμού Σκιάθου είναι της Κλαίρης Μουσιματζίδου. Χρησιμοποιήθηκαν επίσης φωτογραφίες των: Βασίλη Γόνη, Ειρήνη Γαλακτοπούλου, Γιώργου Κωνσταντίνου, Κ. Φ. Παπακωνσταντίνου, Θ. Προβατάκη, Oct. Meitner, Στέφ. Σκουρδάρης και τους οποίους και ευχαριστούμε θερμά.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΧΟΡΟΣ "ΑΓΙΟΠΟΛΙΤΗΣ"

Ο Βυζαντινός-μουσικός χορός *Άγιοπολίτης* ιδρύθηκε το 1994 σε καθαρά εκπαιδευτική βάση, στα πλαίσια των μαθημάτων του Διευθυντού του Ιωάννου Αρβανίτη στο Πρότυπο Μουσικό Κέντρο Πειραιά (Δημοτικό Ώδείο Πειραιά). Από τον Σεπτέμβριο του 1999 στεγάζεται στο Ώδείο Φίλιππος Νάκας (παράρτημα Πειραιά). Έχει ήδη δώσει αρκετές συναυλίες, κυρίως στα πλαίσια των εκδηλώσεων των ανωτέρω Ώδειών. Ανώτερος στόχος του Άγιοπολίτη είναι η μετεξέλιξή του σε μόνιμο καλλιτεχνικό θεσμό που θα καλλιεργεί την φωνητική τέχνη της εκκλησιαστικής μουσικής, περιλαμβάνοντας στο ρεπερτόριό του όχι μόνο εκκλησιαστικά μέλη της τρέχουσας μουσικής πράξης και παραδόσεως, αλλά και μέλη εκτός του τρέχοντος ρεπερτορίου, καθώς και μεταγραφές παλαιών μελών που προκύπτουν από τις ερευνητικές δραστηριότητες του Διευθυντού του. Πρώτο δείγμα της υλοποίησης αυτών των στόχων είναι η παρούσα έκδοση των *Άγιορείτικων μελών των Κολλυβάδων*, τά όποια δέν είναι ευρύτερα γνωστά και δέν έχουν μέχρι σήμερα έκδοθει σε μιά συνολικότερη μορφή.

Τό όνομα *Άγιοπολίτης* (από την Άγία Πόλη, δηλ. την Ίερουσαλήμ) προέρχεται από τον τίτλο του παλαιότερου σωζόμενου θεωρητικού κειμένου της Βυζαντινής Μουσικής, δηλώνοντας ταυτόχρονα τους Μελωδούς που προέρχονται από την Ίερουσαλήμ και ευρύτερα την Παλαιστίνη (πχ. "Αγ. Ιωάν-

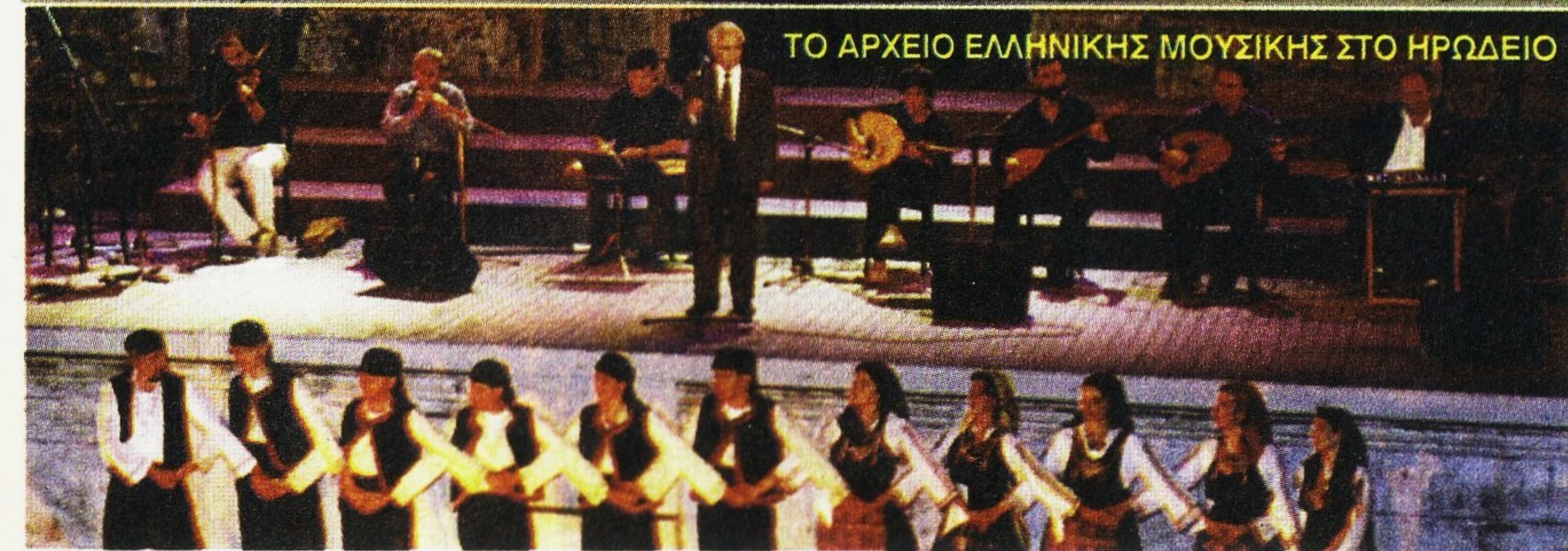

νη τόν Δαμασκηνό, "Αγ. Κοσμά τόν Μελωδό κλπ.), καθώς και τό σύνολο τῶν ὕμνων πού αὐτοί συνέθεσαν καί πού μεγάλο τμήμα του (τουλάχιστον ὡς ποιητικά κείμενα) ψάλλεται μέχρι σήμερα. Τό ρεπερτόριο αὐτό, στήν πρώτη του μουσική μορφή, βρίσκεται στό ἐπίκεντρο τῆς ἔρευνας τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἱεροπολίτη. Ἐτσι, τό ὄνομα αὐτό καλύπτει καί μαρτυρεῖ πλήρως τούς στόχους τοῦ χοροῦ αὐτοῦ.

Ὁ Ἰωάννης Ἀρβανίτης σπούδασε Φυσική στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καί Βυζαντινή Μουσική στό Ὁδείο Χαλκίδος μέ τόν Σπ. Σιμιτζή, καθώς καί Βυζαντινή Μουσική καί Δημοτικό τραγούδι στή Σχολή τοῦ Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν τῆς Ἐθνικῆς Μουσικῆς τοῦ Σίμ. Καρά. Πῆρε Δίπλωμα Διδασκάλου Βυζαντινῆς Μουσικῆς ἀπό τό Ὁδείο Σκαλώτα (τάξη Λυκ. Ἀγγελόπουλου). Ἀσχολήθηκε μέ τήν μελέτη τῶν Ἑλληνικῶν παραδοσιακῶν ὀργάνων (ταμπουρά, οὔτι, λαοῦτο, θαμπούρα).

Ἐχει διδάξει Βυζαντινή Μουσική, Ὑμνολογία, Λειτουργική, ταμπουρά καί οὔτι στό Πειραματικό Μουσικό Γυμνάσιο καί Λύκειο Παλλήνης ἀπό τήν πρώτη χρονιά λειτουργίας του (1988), στή Σχολή τοῦ Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν τῆς Ἐθνικῆς Μουσικῆς, καθώς καί σέ διάφορα σεμινάρια στήν Ἑλλάδα, τήν Κύπρο καί τήν Εὐρώπη. Ὑπῆρξε ἐπικεφαλῆς του τμήματος Βυζαντινῆς Μουσικῆς στό Πρότυπο Μουσικό Κέντρο Πειραιά καί τώρα διδάσκει στό Ὁδείο Φίλιππος Νάκας (παράρτημα Πειραιά). Ἀπό τό 1994 διδάσκει στό Τμήμα Μουσικῶν Σπουδῶν τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου. Ἐχει ἀσχοληθεῖ ιδιαίτερα μέ τήν θεωρία καί παλαιογραφία τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς καί τίς μεταγραφές τῶν παλαιῶν μελῶν καί ἔχει κάνει ἀνακοινώσεις σέ διεθνή συνέδρια, καθώς καί ἐκτελέσεις τῶν μεταγραφῶν του. Συμμετεῖχε σέ πολλές συναυλίες βυζαντινῆς καί παραδοσιακῆς μουσικῆς στήν Ἑλλάδα καί τό ἔξωτερικό. Συνεργάστηκε μέ τό συγκρότημα Organum τοῦ Marcel Peres. Τό 1997 ἐξέδωσε τό βιβλίο "Ἀκάθιστος Ὑμνος" τό ὁποῖο περιέχει δικές του συνθέσεις τυπωμένες μέ νέα γραμματοσειρά βυζαντινῆς μουσικῆς γραφῆς σχεδιασμένη ἀπό τόν ἴδιο.

Ἐχει διατελέσει ἐπί πολλά ἔτη ἱεροψάλτης σέ διάφορους ναούς. Διηύθυνε τήν Χορωδία τοῦ Συλλόγου Ἱεροψαλτῶν Εὐβοίας καί εἶναι τώρα Διευθυντής τοῦ Βυζαντινοῦ Χοροῦ Ἱεροπολίτης.

ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΤΟ ΗΡΩΔΕΙΟ

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Το Αρχεῖο Ἑλληνικῆς Μουσικῆς ἀπαρτίζεται ἀπό μια ομάδα καλλιτεχνῶν πλαισιωμένη ἀπό πολλούς συνεργάτες, εκπροσώπους του γνήσιου παραδοσιακοῦ ἀλλά καί του ἐντεχνου μουσικοῦ χώρου. Στήν εταιρεία μετέχουν οἱ Χρ. Αηδονίδης, Γ. Κωνσταντῆς, Χρ. Μητροπάνος, Π. Ταμπούρης καί Τ. Αλούπης. Ἐνας ἀπό τούς πρωταρχικούς σκοπούς του εἶναι ἡ συγκέντρωση μουσικοῦ ἀρχείου καί γιὰ τό σκοπό αὐτό ἔχει πραγματοποιήσει ἐρευνητικές ἀποστολές σέ πολλές περιοχές τῆς πατρίδας μας, τό υλικό ἀπό τίς ὁποῖες θά ταξινομηθεῖ καί θά ἐκδοθεῖ σέ βιβλία καί δίσκους. Σέ πρώτη φάση κυκλοφοροῦν ἀπό τόν ἐκδοτικό οἶκο **Fagotto**, βιβλία με τραγούδια ἀπό τή Μικρά Ἀσία, τή Σμύρνη καί τήν Πόλη. Ἡχογράφησε ἐπίσης, γιὰ πρώτη φορά σέ δίσκο ολόκληρο τόν Ἐθνικό Ὑμνο τῶν Σολωμοῦ καί Μαντζάρου, καθώς καί τα χορωδιακά ἔργα του Αἰμ. Ριάδη. Τα τελευταία χρόνια, συνεργάζεται δισκογραφικά με τήν εταιρεία **FM Records**. Ἐχουν ἤδη κυκλοφορήσει δίσκοι με τραγούδια ἀπό τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821 καί τήν Ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης. Στήν ἴδια σειρά κυκλοφοροῦν οἱ δίσκοι "**Μελοδίες τῆς Ανατολῆς**" με τραγούδια ἀπό τή Σμύρνη τοῦ 19ο αἰ. "**Ἡ Ρωμαίικα**" με μουσικές καταγραφές ξένων περιηγητῶν κατά τό 18ο καί 19ο αἰῶνα καί "**Ἡ Ἑλλάδα τοῦ Ρήγα**". Καρπός τῆς συνεργασίας με τήν FM Records εἶναι καί ἡ σειρά "**Ἑλληνες Ἀκρίτες**" ἀπό τήν ὁποῖα κυκλοφοροῦν ἤδη δεκατέσσερις δίσκοι ἀπ' ὅλες τίς ἀκριτικές

περιοχές της Ελλάδας και τις αλησμόνητες πατρίδες της Ανατολής. Το Αρχείο έχει επίσης εκδόσει, με τη βοήθεια της Στέγης Καλών Τεχνών και Γραμμάτων και με τις περιορισμένες δικές του δυνάμεις μερικούς δίσκους με επιλεγμένο περιεχόμενο. Μεταξύ αυτών τα **“Κάλαντα Δωδεκαημέρου”** και **“Τα Κάλαντα των Ελλήνων”** με τριάντα παραδοσιακά κάλαντα ο καθένας, το **“Ακριτάς όντας έλαμνεν”** με ακριτικά τραγούδια του Πόντου, με το Γιώργο Αμαραντίδη, το **“Καθ’ ημάς Ανατολή”**, τη **“Θράκη των Ελλήνων”** με τον Χρόνη Αηδονίδη, το **“Συντάζονται Αυγερινές”** και **“Όσα Λέλούδια του Μαγιού”**, με τραγούδια από τη Δ. Θεσσαλία με τον Χρυσόστομο Μητροπάνο, το **“Καλημέρα Θεία”** με Σαμοθρακίτικους σκοπούς και τραγούδια, το **“Εσιγανέφαν οι καιροί”** με τραγούδια και χορούς από όλη την Κρήτη και το **“Τα μάτια μου δεν είδαν τόπον ενδοξότερον”** με τραγούδια από την Έξοδο του Μεσολογγίου. Κυκλοφόρησαν επίσης το **“Κούγω τον άνεμο κι αχάει”**, με ηρωικά τραγούδια της Ηπείρου με τον Σάββα Σιάτρα, το **“Πήραν την Πόλη, πήραν την”** με 20 Θρήνους για την Άλωση, ένας δίσκος με τραγούδια από όλα τα **“Δωδεκάνησα”**, ένας με τραγούδια από τη **“Μακεδονία”**, ένας με **“Τραγούδια του Παγγαίου”** με το Βαγγέλη Δασκαλούδη, ένας με **“Χορούς Κεντρικής Μακεδονίας”** και ένας δίσκος με **“Μυτιληνιά και Σμυρνέικα”** ερμημευμένα από τον Νίκο Καλαϊντζή-Μπινταγιάλα. Με το Δήμο Αλεξανδρούπολης έχει εκδόσει ένα ογκώδη τόμο συνοδευόμενο από 4 ένθετα CD, με το συμβολικό τίτλο **“Η ΓΗ ΤΟΥ ΟΡΦΕΑ”**.

Σεχωριστή θέση στις δραστηριότητές του κατέχουν οι συναυλίες. Έχει εμφανιστεί σε περισσότερες από εκατόν πενήντα εκδηλώσεις Δήμων, τοπικών φεστιβάλ κ.α. με διάφορα προγράμματα. Συμμετείχε επίσης στις καλλιτεχνικές εκδηλώσεις του Ευρωπαϊκού Πολιτιστικού Κέντρου Δελφών, του Γ΄ Προγράμματος της ΕΡΑ, καθώς και σε ομαδικές συναυλίες στο Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας κ.α. Έχει επίσης παραγματοποιήσει αρκετές εκπομπές στην τηλεόραση. Το 1998 συμμετείχε στο Φεστιβάλ Αθηνών στο Ηρώδειο, σε ένα αφιέρωμα για το έτος Ρήγα Φεραίου και Διονυσίου Σολωμού. Παρουσίασε παρόμοια προγράμματα στα Πανεπιστήμια Θεσσαλίας και Αθηνών, το Μέγαρο Μουσικής, καθώς και στο Παρίσι, στην αίθουσα της UNESCO. Μετείχε μαζί με άλλους διαπρεπείς φορείς της Ιταλίας και Αυστρίας στο πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας “Hellenica”. Όσον αφορά στην Έντεχνη Ελληνική Μουσική, συνεχίζονται οι έρευνες που οδήγησαν στην ανακάλυψη του μουσικού αρχείου πολλών Ελλήνων συνθετών που έζησαν την εποχή της Τουρκοκρατίας. Σε όλες του τις δραστηριότητες, το Αρχείο Ελληνικής Μουσικής προσπαθεί να παρουσιάσει την παράδοσή μας επιστρατεύοντας κάθε φορά τους πλέον καταξιωμένους καλλιτέχνες από κάθε περιοχή. Έτσι, έχει αποκομίσει θετικές κριτικές και μια μεγάλη μερίδα των ΜΜΕ έχει ενδιαφερθεί γι αυτό και έχει προβάλει το έργο του.

Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΚΟΛΛΥΒΑΔΩΝ

‘Από τὰ τέλη τοῦ 17ου καὶ στὶς ἀρχές τοῦ 18ου αἰώνα τὸ ὑπόδουλο ἑλληνικὸ ἔθνος ἄρχισε νὰ δέχεται ἔντονες τὶς ἐπιδράσεις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ διαφωτισμοῦ. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο μεταφέρονταν οἱ βασικὲς ἀντιλήψεις τοῦ διαφωτισμοῦ στὸν ἑλληνικὸ χῶρο ἄρχισε ἀπὸ νωρὶς νὰ προκαλεῖ ἀντιδράσεις. Ἡ ἀπόλυτη ἐμμονὴ στὸν ὀρθὸ λόγο καὶ ἡ θεοποίηση τῆς ἐπιστήμης δημιουργοῦσαν ἓνα ἀθεϊστικὸ καὶ ἀντιεκκλησιαστικὸ κλίμα, σηματοδοτοῦσαν μιὰν ἔντονη τάση γιὰ ἀμφισβήτηση, ὄχι τόσο τῆς θρησκευτικῆς πίστεως, ὅσο τοῦ ὀρθόδοξου τρόπου ζωῆς καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἥθους. Ἡ σημαντικότερη ἀπάντηση στὴν εἰσβολὴ τοῦ δυτικοῦ - διαφωτιστικοῦ πνεύματος προῆλθε ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὅρος, μὲ τὴ λεγόμενη φιλοκαλικὴ ἀναγέννηση. Πρωτοστάτες τῆς κίνησης αὐτῆς ὑπῆρξαν ὁ ἅγιος Μακάριος ὁ Κορίνθου καὶ ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἄγιορείτης, οἱ ὁποῖοι ἐξέδωσαν τὴ Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν νηπιτικῶν, στὸ πλαίσιο τῆς προσπάθειας γιὰ ἐπανασύνδεση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς μὲ τὴ γνήσια ὀρθόδοξη πνευματικὴ παράδοση.

Οἱ δύο προαναφερθέντες ἅγιοι, ὅμως, εἶναι γνωστοὶ ὡς ἀρχηγέτες τοῦ κινήματος τῶν «Κολλυβάδων» καὶ αὐτὸ γιὰτὶ βρέθηκαν στὸ ἐπίκεντρο τῆς περιφημῆς «περὶ κολλύβων ἔριδος». Πρόκειται γιὰ ἓνα σοβαρὸ ἐκκλησιαστικὸ πρόβλημα, ποὺ ἐμφανίστηκε στὰ μέσα τοῦ 18ου αἰώνα στὸ Ἅγιον Ὅρος, ὅταν στὴ σκῆπη τῆς Ἁγίας Ἄννας ἄρχισαν νὰ τελοῦνται μνημόσυνα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Σάββατο, κατὰ τὸ ὁποῖο τελοῦνταν μέχρι τότε, καὶ τὶς Κυριακές. Μιὰ μερίδα μοναχῶν δὲ δέχτηκε αὐτὸ τὸ νεωτερισμὸ καὶ σύντομα ἡ ἔριδα πῆρε μεγάλες διαστάσεις. Ἐπιφανεῖς μοναχοί, ὅπως ὁ Ἀθανάσιος ὁ Πάριος, ὁ Ἰάκωβος ὁ Πελοποννήσιος, ὁ Ἀγάπιος ὁ Κύπριος, ὁ Νεόφυτος ὁ Καυσοκαλυβίτης, ὁ Χριστοφόρος ὁ Προδρομίτης καὶ ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἄγιορεί-

Ὁ πατήρ Γεώργιος Ρήγας

της, προσχώρησαν στη μερίδα αυτή, με αποτέλεσμα να αποκληθούν ύποτιμητικά «Κολλυβάδες» ή «Κολλυβιστές». Οί προσωνυμίες αυτές άδικοϋν τὸ συγκεκριμένο πνευματικὸ κίνημα, δεδομένου ὅτι οί ἐκκλησιαστικοί άνδρες πού τὸ στελέχωσαν προσέφεραν πολύτιμες υπηρεσίες στην ἀναγέννηση τοϋ γνήσιου ὀρθόδοξου φρονήματος στὸ χῶρο τῆς Ἐκκλησίας. Παράλληλη με τὴν ἔριδα σχετικά με τὴν τέλεση τῶν μνημοσύνων εἶναι καὶ ἡ «περὶ συχνῆς μεταλήψεως ἔρις», στὴν ὁποία καὶ πάλι πρωτοστάτησαν οί άγιορεῖτες Κολλυβάδες καὶ ἐκτὸς Ἁγίου Ὁρους ὁ άγιος Μακάριος ὁ Κορίνθου, ὁ ὁποῖος συνέγραψε καὶ βιβλίο, στὸ ὁποῖο ὑποστηρίζει τὴ συχνὴ θεία μετάληψη, ἀντικρούοντας ἐκείνους οί ὁποῖοι θεωροϋσαν άσέβεια τὴ συχνὴ προσέλευση στὸ μυστήριο αὐτὸ τῆς Ἐκκλησίας. Γενικά οί Κολλυβάδες ὑπερασπίστηκαν με σθένος τὴν ἐκκλησιαστικὴ παράδοση, κυρίως σὲ θέματα λατρείας καὶ τυπικοϋ. Κάποιοι ἀπὸ τοὺς άγιορεῖτες Κολλυβάδες ἀναγκάστηκαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ Ἁγιον Ὁρος καὶ κατέφυγαν στὴ Σκιάθω, ὅπου ἐπάνδρωσαν τὴ Μονὴ τῆς Εὐαγγελίστριας. Ἐκεῖ μετέφεραν τὶς αὐστηρὲς μοναστικὲς συνήθειες τοϋ Ἁγίου Ὁρους, ἰδίως σὲ θέματα ἐκκλησιαστικοϋ τυπικοϋ καὶ μουσικῆς. Με τὴν παρουσία τους στὸ νησί ἐπηρέασαν τὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ, δημιουργώντας μιάν ἀξιόλογη πνευματικὴ παράδοση, ἕνα γνήσια ὀρθόδοξο πνευματικὸ κλίμα, μέσα στὸ ὁποῖο ἀνδρώθηκαν καὶ δημιούργησαν ὁ Ἄλέξανδρος Παπαδιαμάντης καὶ ὁ Ἄλέξανδρος Μωραῖτίδης.

Τὴ μουσικὴ παράδοση πού δημιούργησαν στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ τῆς Σκιάθου ἔχει καταγράψει ἕνα ἄλλο σπουδαῖο πνευματικὸ τέκνο τοϋ νησιοϋ, ὁ ἱερέας καὶ ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος Σκιάθου, οἰκονόμος Γεώργιος Ρήγας. Στὸ βιβλίο του *Μελωδήματα Σκιάθου* (Ἐν Ἀθήναις 1958) καταγράφει σὲ βυζαντινὴ παρασημαντικὴ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐκεῖνα μέλη, τὰ ὁποῖα ψάλλονταν

Ὁ Ἄλέξανδρος Παπαδιαμάντης

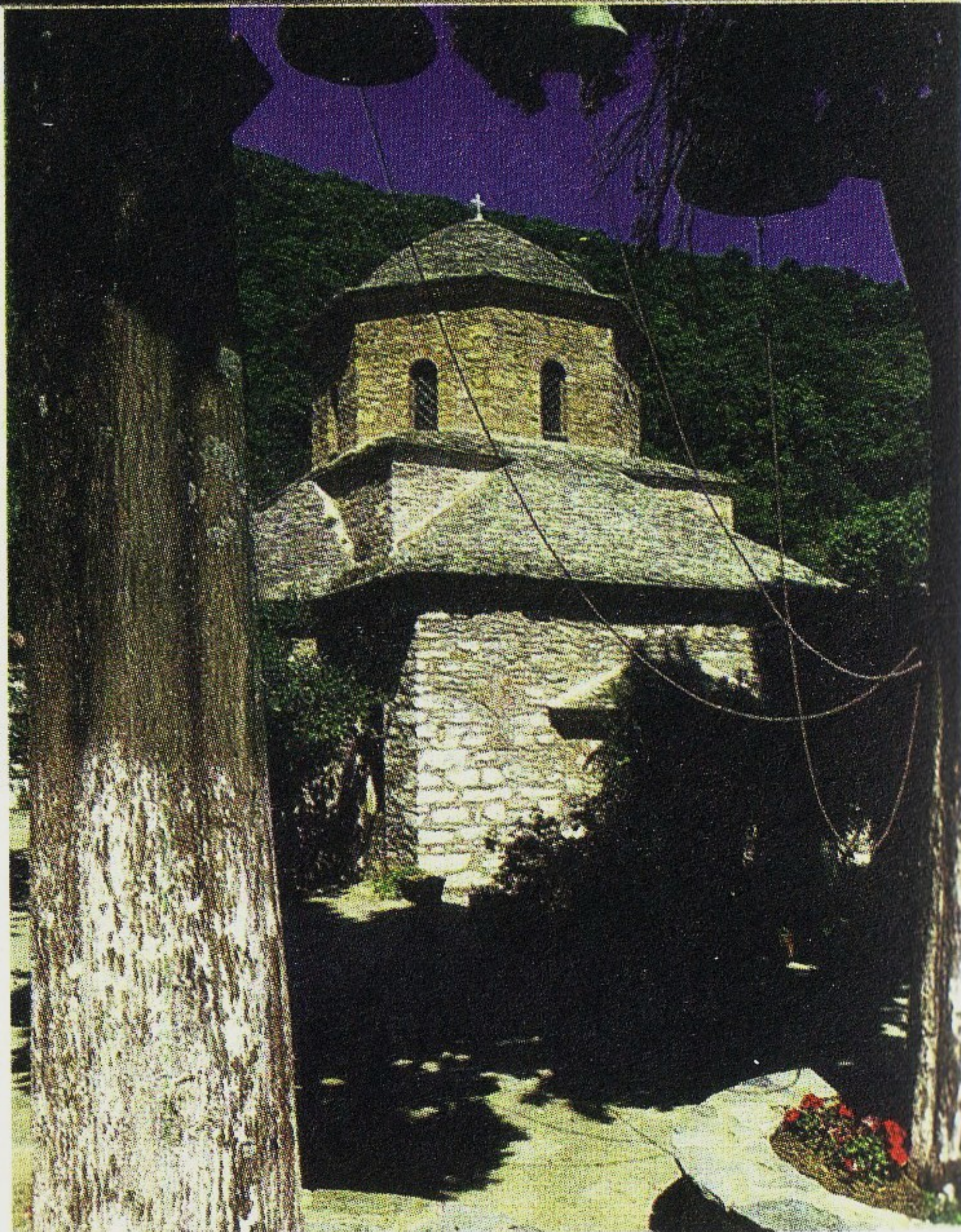
στὸ νησί κατὰ τρόπο διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν συνηθισμένο στὶς «κοσμικὲς», δηλαδή στὶς ἐκτὸς Ἁγίου Ὁρους ἐκκλησίες, τὰ λεγόμενα «κολλυβάδικα». Στὰ «Προλεγόμενα» τοϋ βιβλίου αὐτοϋ ἐκθέτει με σαφήνεια τὰ σχετικά με τὴν προέλευση καὶ τὴ διατήρηση τῆς κολλυβάδικης παραδόσης στὸ εὐλαβὲς καὶ φιλακόλουθο νησί. Τὰ παραθέτω αὐτούσια.

«Εἰς μελέτην μου, δημοσιευθεῖσαν πρὸ ἐτῶν (κατὰ τὸ 1907) ἐν τῇ τότε ἐκδιδομένη μουσικῇ ἐφημερίδι “Φόρμιγγι”, ἔγραψα καὶ ὑπεστήριξα ὅτι οί ἐν Σκιάθω τῇ μικρᾷ καὶ καταπρασίνω πατρίδι μου δυνάμεθα νὰ καυχώμεθα ὅτι κρατῶμεν τι ἄφθαρτον καὶ ἀκέραιον ἐκ τῶν τῆς ἀρχαιότητος καὶ εἰς τὰ ζητήματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς τυπικῆς διατάξεως καὶ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ μελωδήματα καὶ πρὸ πάντων τὰ εἰρμολογικά. Ὁ δὲ αἰμίμηστος Ἄλέξανδρος Μωραῖτίδης εἰς ἀπάντησίν του πρὸς τὰ ὅσα ἐγὼ τότε ἔγραψα ἦτις δὲν ἐδημοσιεύθη καὶ τὴν ὁποῖαν ἔχω ἐν χειρογράφῳ δεχόμενος ὡς ὀρθὴν τὴν γνώμην μου ταύτην καὶ ἐξηγῶν καὶ τὸν λόγον, δι’ ὃν διετηρήθησαν ἐν Σκιάθω τὰ ἀρχαιοπρεπῆ ταῦτα μελωδήματα, γράφει ὅτι ἡ διάσωσις τούτων ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι “ἐν Σκιάθω ἤκμαζε καὶ ἔθαλλεν εὐαγέστατον Κοινόβιον, ἡ Εὐαγγελίστρια, ὅπου ἡ ἀκολουθία ἐψάλλετο κατὰ τὴν ἱερὰν παράδοσιν, ἦν ἐξ Ἁγίου Ὁρους, ὅθεν ὤρμηστο οί σεπτοὶ αὐτοϋ κίτρες, εἶχον φέρει μεθ’ ἑαυτῶν καὶ μεταδώσει εἰς τὴν νῆσον τὴν εὐλαβητικὴν καὶ φιλακόλουθον”.

Πρέπει δὲ ἤδη συμπληρωματικῶς νὰ προσθέσω ὅτι, κατὰ τὰ τέλη τοϋ δεκάτου ὀγδόου καὶ τὰς ἀρχὰς τοϋ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ἔζησαν καὶ ἤκμασαν οί λεγόμενοι “κολλυβάδες”, οί ἐπιφανέστεροι καὶ εὐλαβέστεροι καὶ ἐκλεκτότεροι τῶν τότε κληρικῶν, ἐν οἷς συγκαταριθμοϋνται Ἀθανάσιος ὁ Πάριος, Νικηφόρος ὁ Χῖος, Νικόδημος ὁ Ἁγιορεῖτης, ὁ άγιος Μακάριος ὁ Κορίνθου καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, γνωστοὶ διὰ τὴν συντηρητικότητά αὐτῶν εἰς πάντα τὰ παραδεδομένα ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἐκκλησιαστικὰ ἔθιμα. Ἀρκετοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν πατέρες, ὅταν οί κολλυβάδες ἐξεδιώχθησαν ἐξ Ἁγίου Ὁρους, κατέφυγον καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν ἀκμάζουσαν τότε ἐν Σκιάθω ἱερὰν τῆς Εὐαγγελίστριας μονὴν συναποκομίσαντες μεθ’ ἑαυτῶν καὶ τὰ πολλὰ αὐτῶν βιβλία καὶ τὰ άγιορεῖτικά ἔθιμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας, ἀλλὰ καὶ τὰ άγιορεῖτικά μελωδήματα. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν μελωδήματά τινα διασωζόμενα ἐν Σκιάθω ἀποκαλοϋνται

εἰσέτι κολουβάδικα, ὅπως εἶναι ὁ δεύτερος ψαλμὸς τοῦ πολυελαίου “Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ”, εἰς ἦχον πλ. α´, καὶ τὸ ἀργὸν εἰρομολογικὸν “Ὡς γενναῖον ἐν Μάρτυσι” καὶ ἄλλα.

Τοιοιουτρόπως ἀφ’ ἐνὸς μὲν ἡ σεμνὴ δαδουχία, τὴν ὁποίαν τὸ ἱερόν τῆς Σκιάθου Κοινόβιον τῆς Εὐαγγελιστρίας μετελαμπάδευσεν εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν τῆς νήσου, ἀλλὰ καὶ ἀφ’ ἐτέρου τὸ συντηρητικὸν πνεῦμα, ὅπερ διακρίνει τοὺς κατοίκους τῆς νήσου, ὑπῆρξαν οἱ κύριοι συντελεσταὶ ὥστε νὰ διατηρηθῶσι μέχρι σήμερον ἐν Σκιάθῳ καὶ ἀρχαῖαι τυπικαὶ διατάξεις εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀκολουθίας καὶ τελετάς, (ὅπως εἶναι ἡ ἐκτέλεσις ὀλονυκτίων ἀγρυνιῶν, οἱ βαθεῖς ὄρθροι τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Ἐπιταφίου καὶ πλεῖσται ἄλλαι), ἀλλὰ καὶ νὰ διασωθῶσι κατὰ προφορικὴν παράδοσιν καὶ πολλὰ μελωδήματα ἀρχαῖα, ἅτινα ἢ εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστα εἰς τὰς ἄλλας ἐκκλησίας, ἢ διαφέρουσι κατὰ πολὺ ἀπὸ τὰ ἐν τῷ εἰρομολογίῳ καὶ τοῖς λοιποῖς μουσικοῖς βιβλίοις περιεχόμενα. Τὰ ἀρχαῖα ταῦτα μελωδήματα παρέ-

Ἡ Ἱερά Μονὴ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου στή Σκιάθῳ, κέντρο τῶν Κολουβάδων.

λαβον καὶ ἐγὼ ἐκ τοῦ στόματος τῶν παλαιότερων καὶ πρὸ πάντων τῶν ἀειμνήστων, Ἀρχιμανδρίτου Ἀνδρέου Μπούρα καὶ τῶν δύο Ἀλεξάνδρων, Παπαδιαμάντη καὶ Μωραϊτίδου. Δυστυχῶς τώρα τελευταῖα τὸ πνεῦμα τῆς ἐξελίξεως πνεῦσαν καὶ ἐν Σκιάθῳ σαρώνει πολλὰ ἐκ τῶν ἀρχαίων καὶ ἀντικαθιστᾷ διὰ τῶν νέων τῆς σημερινῆς μουσικῆς καλαισθησίας μελουρημάτων. Ὑπάρχει δὲ κίνδυνος τὰ παλαιὰ τῆς Σκιάθου μελωδήματα νὰ περιπέσωσιν εἰς ἀχρηστίαν καὶ ἀφάνειαν καὶ τελείως νὰ λησμονηθῶσιν. Ὁ μόνος, ὅστις εἰσέτι διατηρᾷ ἀναλλοίωτον τὴν μελωδίαν αὐτῶν, ἠθέλησεν ἡ θεία πρόνοια νὰ εἶμαι ἐγώ. Οἱ λοιποὶ ἐκ τῶν ἐν Σκιάθῳ ψαλλόντων, παραμορφώνοντες τὰ μελωδήματα ταῦτα, δὲν ἀποδίδουσι τὸ ἀκριβὲς μέλος αὐτῶν, ὅταν ψάλλωσιν αὐτά. Ἐπειδὴ δὲ ἔχω τὴν γνώμην ὅτι τὰ μελωδήματα ταῦτα τῆς Σκιάθου εἶναι ἄξια σοβαρᾶς προσοχῆς ἐκ μέρους τῶν ἐρευνητῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς, ἐξεταζόμενα καὶ ὡς πρὸς τὸ μέλος, καθ’ ὃ ὀδεύουσι, καὶ ὡς πρὸς τὸν ρυθμὸν, καὶ ὅτι ἡ ἀπώλεια αὐτῶν θὰ ἐσήμαινε σοβαρὰν ἀπώλειαν μουσικῶν θησαυρισμάτων, ἀπεφάσισα νὰ τονίσω ὅσα τοιαῦτα μελωδήματα ψάλλονται ἐν Σκιάθῳ. Εἰς τὴν ἐργασίαν μου ταύτην κατέβαλον πᾶσαν προσπάθειαν νὰ ἀποδώσω πιστῶς τὸ ἀκριβὲς μέλος, ὅπως παρέλαβον αὐτὸ ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν παλαιότερων. Οὐδένα δὲ οὔτε τὸν παραμικρὸν καλλωπισμὸν εἰς τὴν μελωδίαν, καὶ οὐδεμίαν οὔτε τὴν ἐλαχίστην ρυθμικὴν διαρρυθμίσιν τῆς ἐμπνεύσεώς μου παρενέβαλον εἰς αὐτά. Καὶ οὕτως ἡ ἐργασία μου αὕτη δεόν νὰ θεωρηθῇ ὡς μία φωνογραφικὴ ἀπόδοσις τῶν ἀρχαίων μελωδημάτων τῆς Σκιάθου. Εἰς ἐμὲ εἶναι ἀρκετὴ ἡ εὐχαρίστησις, ὅτι διέσωσα τὸν κατὰ τὴν γνώμην μου μουσικὸν θησαυρὸν τῆς Σκιάθου, ὅστις ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ ἀπολεσθῇ. Τὸ βιβλίον κατὰ καθῆκον ἐπιβεβλημένον ἀφιερῶται εἰς τὴν μνήμην Ἀλυπίου, Διονυσίου καὶ Ἱερεμίου τῶν ἱερομονάχων, Ἀνδρέου Μπούρα τοῦ Ἀρχιμανδρίτου καὶ τῶν δύο Ἀλεξάνδρων, Παπαδιαμάντη καὶ Μωραϊτίδου, εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης, ἥτις ὀφείλεται εἰς αὐτούς, καθόσον οὗτοι ἰδίως συνετέλεσαν εἰς τὴν μέχρις ἡμῶν διάσωσιν τῶν ἐν τῷ ἀνά χειρᾶς βιβλίῳ περιεχομένων ἱερῶν μελουρημάτων. Ἐξ αὐτῶν ὁ μὲν Ἀλύπιος, ἀδελφὸς τοῦ Λογιωτάτου Ἐπιφανίου Δημητριάδου, ἐχρημάτισεν ἠγούμενος τοῦ ἱεροῦ τῆς Σκιάθου Κοινοβίου τῆς Εὐαγγελιστρίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ δὲ Διονύσιος, ἀνεπιὸς αὐτοῦ, γνωστὸς ἐν

Σκιαθῶ ὡς ὁ κατ' ἔξοχὴν Γέροντας, ἀνὴρ πλουσίας μορφώσεως καὶ πολυμεροῦς ἐκκλησιαστικῆς δράσεως, διακρινόμενος ἐπ' ἀρετῇ καὶ σεμνῇ πολιτείᾳ ἦτο, ὡς τὸν ἀποκαλεῖ ὁ Ἄλέξ. Μωραϊτίδης, ὁ τελευταῖος τῶν Κολουβάδων. Τούτου διάδοχος ἦτο ὁ προῶτος καὶ γλυκὺς ἱερομόναχος Ἱερεμίας, πιστὸς καὶ πειθήνιος ἀκόλουθος πάντοτε τοῦ Διονυσίου. Ἄλλ' ὄχι ὀλιγότερον συνετέλεσαν εἰς τὴν διάσωσιν τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων ὅ,τε Ἀρχιμανδρίτης Ἀνδρέας Μπούρας, ὁ μουσοστραφὴς καὶ εὐμολπος καὶ ζηλωτὴς τῆς Σκιαθοῦ ὑπὲρ τὴν εἰκοσιπενταετίαν ἐφημέριος, ὡς καὶ ἡ πλειὰς τῶν Ἀλεξάνδρων, Παπαδιαμάντη καὶ Μωραϊτίδου, τῶν δύο αὐτῶν τῆς Σκιαθοῦ ἐγκαλλωπισμάτων. Τῆς εὐκλεοῦς καὶ μεγάλης οἰκογενείας τοῦ Λογιωτάτου Ἐπιφανίου καὶ τῶν ἱερομονάχων Ἀλυπίου καὶ Διονυσίου διακεκριμένος γόνος, ὁ εὐλαβὴς καὶ ζηλωτὴς τῶν καλῶν καὶ ρέκτης συμπολίτης μας Θωμᾶς Νικ. Ἐπιφανιάδης προέβη προθύμως καὶ ἀφειδῶς εἰς τὴν εὐγενῆ χειρονομίαν χορηγήσας τὴν διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου τούτου ἀπαιτηθεῖσαν δαπάνην. Οὕτω δὲ ἡ διὰ τοῦ τύπου δημοσίευσις τῶν ἐν αὐτῷ ἀρχαϊκῶν μελωδιῶν ἐπραγματοποίησε τελικῶς τὴν διάσωσιν αὐτῶν, καὶ ἀποτελεῖ σοβαρὰν συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς τῆς νήσου μας, ἣτις ἀναγνωρίζουσα τὴν εὐεργεσίαν ὀφείλει κατὰ καθῆκον εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν εὐγενῆ χορηγητὴν. Πάντα ταῦτα τὰ τῆς Σκιαθοῦ μελωδήματα τὰ πλεῖστα, ἂν μὴ πάντα, εἰρμολογικὰ πρὸς εὐχερεστέραν χρῆσιν αὐτῶν κατέταξα εἰς μελωδήματα ἔσπερινοῦ, εἰς μελωδήματα ὄρθρου καὶ εἰς μελωδήματα εἰρμολογίου».

Ὁ Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης

Τὴν κολλυβάδικη αὐτὴ παράδοσις ἔρχεται νὰ ἀποθησαυρίσει καὶ ἀκουστικὰ πλέον ἡ παρούσα μουσικὴ ἔκδοσις. Πιστεύω ὅτι ἀποτελεῖ πολὺτιμη συνεισφορὰ στὴ μελέτη τῆς μουσικῆς παράδοσις τοῦ τόπου μας καὶ γενικότερα στὴν ἐνίσχυση τῆς ἐθνικῆς αὐτοσυνειδησίας μας.

ΑΓΓΕΛΟΣ Γ. ΜΑΝΤΑΣ, δ. Φ.

Τὰ Μελωδήματα Σκιαθοῦ ἀποτελοῦν ἴσως μία ἀπὸ τὶς ἐλάχιστες καταγραφές μιᾶς τοπικῆς ψαλτικῆς παραδόσεως. Ἡ περίπτωσή τους, λοιπόν, ἀποκτᾶ μίαν ἰδιαίτερη σημασία καὶ ἀπὸ μουσικολογικὴ ἄποψη. Μᾶς συνδέει μὲ τὴν Ἀγιορείτικη παράδοσις τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ μᾶς ἀποκαλύπτει ἀνάγλυφα πτυχές τῆς μουσικῆς ἐκτέλεσης ποὺ ἔχουν κάπως ξεχασθεῖ, στολίδια τῶν μουσικῶν σημαδιῶν καὶ θέσεων ποὺ λησμονήθηκαν ἀπὸ πολλοὺς καὶ μόνο μέσα ἀπὸ τὴν ἔρευνα ἀνθρώπων σὰν τὸν ἀειμνηστο Διδάσκαλό μου Σίμωνα Καρὰ ἐπανῆλθαν στὸ φῶς καὶ ξαναπῆραν τὴν θέση τους στὴν "μετὰ λόγου καὶ γνώσεως" διδασκαλία καὶ μουσικὴ ἐκτέλεσις καὶ ἐρμηνεία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μας Μουσικῆς. Ἄς σημειωθεῖ ἐδῶ, ὅτι ὁ π. Γεώργιος Ρήγας, χάριν μεγαλυτέρας σαφηνείας καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦπτον ἀδιαμφισβητήτου ἐκτελέσεως, καταγράφει τὰ στολίδια τῶν μουσικῶν σημαδιῶν καὶ θέσεων μὲ ἀναλυτικὸ τρόπο. Σεβόμενοι τὶς καταγραφές του, προσθέσαμε μόνο ἐλάχιστα καὶ ἐντελῶς φυσικὰ καὶ γνωστὰ τοῖς πᾶσι στολίδια.

Τὰ Μελωδήματα δὲν εἶναι τὸ μόνο ἔργο ποὺ μᾶς χάρισε ὁ π. Γεώργιος Ρήγας. Ἀξίζει νὰ ἀναφέρωμὲ τὸ βιβλίον του "Σκιαθοῦ Λαϊκὸς Πολιτισμὸς" μὲ καταγραφές πολλῶν παραδοσιακῶν τραγουδιῶν τοῦ νησιοῦ του.

Εὐχαριστῶ τὸν Ἀγγελο Μαντὰ γιὰ τὸ κείμενο περὶ τῶν Κολλυβάδων, τὸν Γιῶργο Χατζημιχελᾶκη γιὰ τὴν συμπαράστασή του, τὸν Προϊστάμενο τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγίων Ἀναργύρων Ἡλιουπόλεως, ὅπου ἔγινε ἡ ἠχογράφηση, πρωτοπρεσβύτερο π. Εὐθύμιο Κερμελή, τὸν νεωκόρο τοῦ Ναοῦ, Λάζαρο Σπυριδόπουλο, τὸν Βασίλη Χατζηνικολάου γιὰ τὴν φιλικὴ συμμετοχή του, τὸν Κώστα Γράμπα καὶ τὸν Βασίλη Μπαρραμπούτη γιὰ τὴν βοήθειά τους, τὸν Γιῶργο Συμεωνίδη ποὺ ἔκανε τὴν ἠχογράφηση, τὸν Ἀρχιμανδρίτη Ephrem Lash, τὴν Κοινότητα τῶν Ἁγίων Μυροφόρων, τὴν Μονὴ Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος καὶ τὸν Thomas Carroll γιὰ τὶς μεταφράσεις τῶν ὕμνων, τὴν Κλαίρη Δημόνη γιὰ τὴν μετάφραση τῶν κειμένων, τοὺς χορωδούς, μαθητὲς καὶ φίλους μου, τὸ Ὁδεῖο Φίλιππος Νάκας γιὰ τὴν παραχώρηση αἰθουσῶν γιὰ τὶς πρόβες, καθὼς καὶ τὸ Ἀρχεῖο Ἑλληνικῆς Μουσικῆς, ποὺ ἀνέλαβε τὴν ἔκδοσις, καὶ τοὺς συνεργάτες του, Χρόνη Ἀηδονίδη, Χρυσόστομο Μητροπάνο καὶ Γιῶργο Κωνσταντῆ, ὁ ὁποῖος εἰτοίμασε καὶ τὸ φυλλάδιο τοῦ δίσκου.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

1. Εισελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου: Προοίμιον τῶν ἀγρυπνιῶν. Ἦχος α΄. Ὁ στίχος αὐτός, κατὰ τὴν παράδοση τῶν Κολλυβάδων, ψάλλεται στὴ ἀρχὴ τῶν Ἀγρυπνιῶν, ὅταν ὁ ἱερεὺς θυμιᾷ ὄλον τὸν ναόν. Ἡ συνήθεια αὐτὴ δὲν τηρεῖται ἴσως πάντοτε σήμερα στὸ Ἅγιον Ὄρος. Τὸ μέλος ποὺ ψάλλεται ἐδῶ δὲν ἀνήκει στὴν προφορικὴ παράδοση τῶν Κολλυβάδων, ἀλλὰ ἔχει τονισθεῖ ἀπὸ τὸν π. Γεώργιο Ρήγα, ἐπὶ τῇ βάσει θέσεων, παρμένων ἀπὸ τὰ Χερουβικά καὶ Κοινωνικά τοῦ Θεοδώρου Φωκαέως.

Εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου,
προσκυνήσω πρὸς ναόν τὸν ἅγιόν σου ἐν φόβῳ σου, Κύριε.

2. Τῶν Ἁγίων εἰς Ἅγια καὶ Γηθομένη ὑπόδεξαι: Στιχηρὰ προσόμοια τοῦ Ἑσπερινοῦ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου πρὸς τὸ Ὡς γενναῖον ἐν μάρτυσι. Μέλος ἀργὸ εἰρμολογικόν. Ἦχος δ΄ λέγετος. Μέλος ἀρκετὰ διαφορετικὸ ἀπὸ τὴν ἐκδοχὴ τοῦ Εἰρμολογίου, μὲ χαρακτηριστικὰ στολίδια τῶν μουσικῶν σημαδιῶν καὶ θέσεων (καταγραμμένων ἐδῶ ἀναλυτικῶς), ἰδιαίτερα προσφιλῆ στὴν παλαιότερη ἀγιορειτικὴ παράδοση, ὅπως μπορεῖ νὰ δειχθεῖ μέσα κι ἀπὸ ἄλλα γραπτὰ μουσικὰ κείμενα ἢ ἠχητικὲς καταγραφές..

Τῶν Ἁγίων εἰς Ἅγια, ἡ Ἁγία καὶ ἄμωμος,
ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι εἰσοικίζεται, καὶ δι' Ἀγγέλου ἐκτρέφεται,
τῷ ὄντι ὑπάρχουσα, ἀγιώτατος ναός, τοῦ Ἁγίου Θεοῦ ἡμῶν,
τοῦ τὰ σύμπαντα, ἀγιάσαντος ταύτης εἰσοικήσει,
καὶ θεώσαντος τὴν φύσιν, τὴν τῶν βροτῶν ὀλισθήσαν.

Γηθομένη ὑπόδεξαι, Ζαχαρία ἐβόησεν, Ἄννα ἡ πανεύφημος,
ἦν ἐκήρυξαν, Θεοῦ Προφῆται ἐν Πνεύματι· καὶ ταύτην εἰσάγαγε,
εἰς τὸν ἅγιον Ναόν, ἱερῶς ἀνατρέφεσθαι,
ὅπως γένηται, τοῦ Δεσπότη τῶν ὄλων, θεῖος θρόνος,
καὶ παλάτιον καὶ κλίνη, καὶ φωταυγὲς ἐνδιαίτημα.

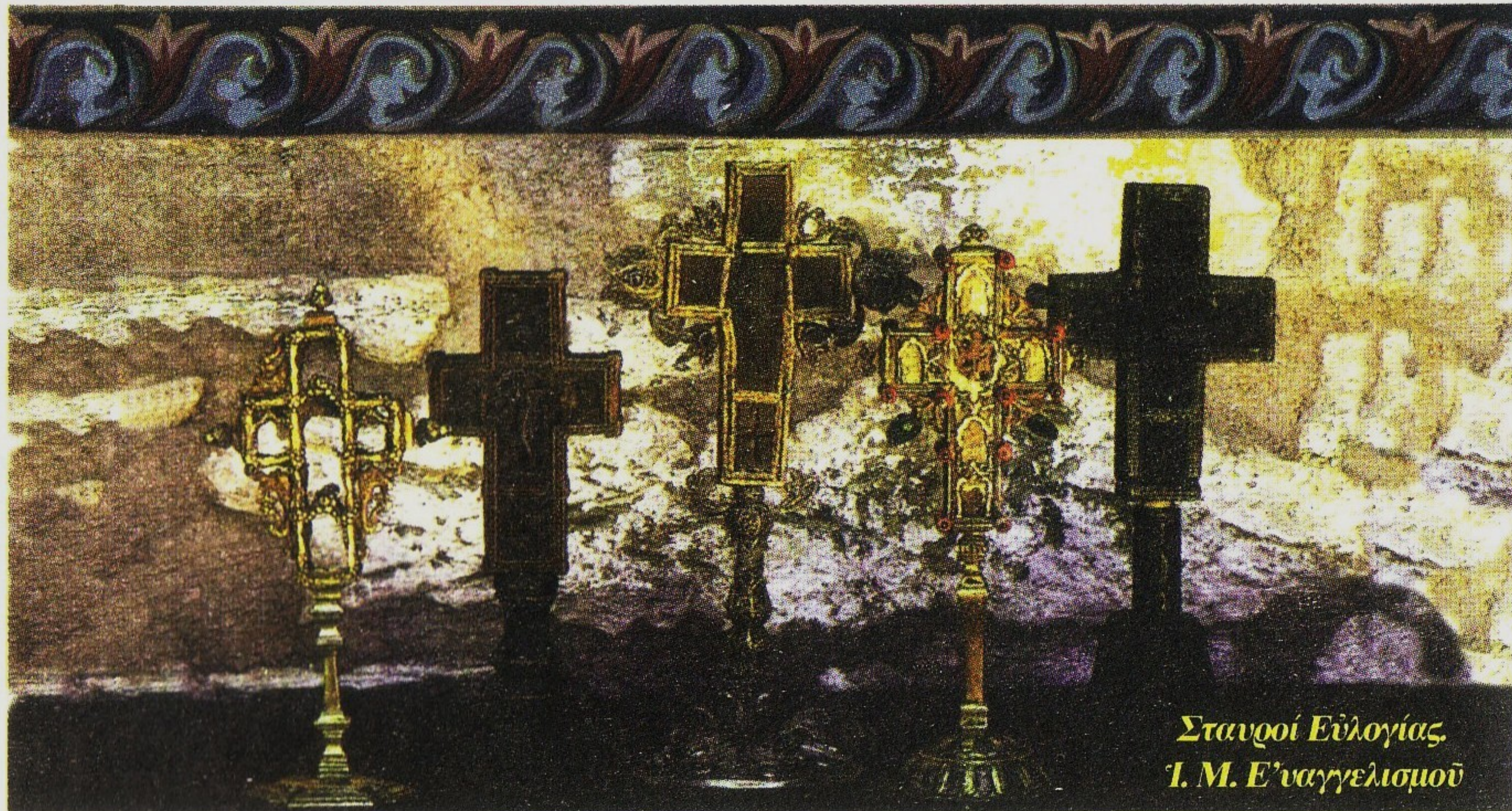

Ἦχος ᾠ Πα ρ

ου Προ φη τη η ηυ | ι ω να α
 α αν εκ μι μς με νος βο ω π την ζω
 ηυ μς ς ς α α Γα θε ε ε ε
 ε λευ θε ρω σον φθο ρας ημι σω σο ο ον
 με ω τηρ τς κο ο ο σμς κρα ζον τα
 δο ο ο ξα α α σοι:~

Ὁ ὑπ' ἀριθμ. 12 ὕμνος σέ βυζαντινὴ παρασημαντικὴ γραφὴ διὰ χειρὸς Ἰωάννη Ἀρβανίτη

Σταυροί Εὐλογίας.
I. M. Εὐαγγελισμού

3. Φῶς ἰλαρὸν ἀγίας δόξης: Μέλος ἀργὸ ψαλλόμενο στὴν Εἴσοδο τοῦ Ἑσπερινοῦ. Ἦχος β'. Κατὰ τὴν παλαιὰ παράδοση, στοὺς Ἑσπερινούς τῶν ἑορτῶν ψάλλεται τὸ Φῶς ἰλαρὸν σὲ μέλος ἀργὸ ἀπὸ τοὺς Κληρικούς καὶ τοὺς ψάλτες. Τὸ μέλος αὐτὸ θεωρεῖται ὡς "μέλος ἀρχαῖον". Ὡστόσο, ἡ πρώτη του καταγραφή σὲ μουσικὰ χειρόγραφα παρουσιάζεται τὸν 17ο αἰῶνα. Ἐδῶ δίνεται ὅπως διαμορφώθηκε μέσα στὴν προφορικὴ παράδοση τῶν Κολλυβάδων.

Φῶς ἰλαρὸν ἀγίας δόξης ἀθανάτου Πατρός,
οὐρανοῦ, ἀγίου, μάκαρος, Ἰησοῦ Χριστέ,
ἔλθόντες ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν, ἰδόντες φῶς ἑσπερινόν,
ὑμνοῦμεν Πατέρα, Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα Θεόν.
Ἀξιόν σε ἐν πᾶσι καιροῖς ὑμνεῖσθαι φωναῖς αἰσίαις,
Υἱέ Θεοῦ ζωὴν ὁ διδούς· διὸ ὁ κόσμος σε δοξάζει.

4. Δεῦτε τῆς οὐρανοῦ Τριάδος: Ἀ' ἰδιό-
μελο τῆς Λιτῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν.
Ἦχος β'. Κατὰ τὴν μαρτυρία τοῦ π. Γεωρ-
γίου Ρήγα, τὸ μέλος αὐτὸ καταγράφεται
ὅπως ἐψάλλετο ἀπὸ τὸν Ἀρχιμανδρίτη
Ἀνδρέα Μπούρα. Συχνότατες στὴν ἐκδοχὴ
αὐτὴ οἱ ἀτελεῖς καταλήξεις στὴν διφωνία
τοῦ Δευτέρου ἤχου, χαρακτηριστικὸ προ-
φορικῆς παραδόσεως, παλαιότερης καὶ
νεώτερης, τῆς ψαλμωδῆσεως τοῦ ἤχου
αὐτοῦ. Ὁ π. Ἀνδρέας Μπούρας ἦταν ὁ
ἱερεὺς ποὺ διάβασε τὴν συγχωρητικὴ εὐχὴ
στὸν Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντη, πρὶν
αὐτὸς πεθάνει.

Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες. Ἔργον Ὀνουφρίου (16ος αἰ.)

Δεῦτε τῆς οὐρανοῦ Τριάδος οἱ λατρευταί,
τὴν ἐπίγειον τριάδα τῶν θείων Ἱεραρχῶν εὐφημήσωμεν·
τὸν Γρηγόριον, τῆς θεολογίας τὸν ἐπώνυμον·
τὸν Βασίλειον, τῆς βασιλείας τὸν φερώνυμον·
καὶ Ἰωάννην, τὸν ὄντως χαριτώνυμον·
τοὺς τῆς σοφίας βυθοὺς· τοῦ Πνεύματος τὰ ρεῖθρα τὰ ὠκεάνεια·
τὰς πηγὰς τὰς ἀεὶ βλυζούσας, τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν τὸ ἀλλόμενον·
τοὺς διαυγεῖς μαργαρίτας· τοὺς ἐπιγείους φωστῆρας·
τῆς Ἐκκλησίας τοὺς οἶακας· τὰ ἀγλαόκαρπα δένδρα·
τοὺς οἰκονόμους τῆς χάριτος· Χριστοῦ μου τὸ στόμα,
καὶ τῆς Τριάδος τοὺς ὑπερμάχους, τοὺς ἐξ αὐτῆς ἀμέσως ἐλλαμπομένους,
καὶ πρεσβεύοντας ἀπαύστως, ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

5. Αἱ Ἀγγελικαί, προπορεύεσθε Δυνάμεις: Στιχηρὰ προεόρτια τῶν Χριστουγέννων τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ. Ἦχος πλάγιος τοῦ β´ εἰρημολογικός. Τὰ στιχηρὰ αὐτὰ ἀρχίζουσι νὰ ψάλλονται στοὺς Ὁρθροὺς ἀπὸ τὴν 20ῆ Δεκεμβρίου μέχρι τὴν Παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων. Συναποτελοῦν ἕναν ἐκτενῆ προεόρτιο ὕμνο μὲ ἀκροστιχίδα κατ' ἀλφάβητον.

Αἱ Ἀγγελικαί, προπορεύεσθε Δυνάμεις, οἱ ἐν Βηθλεέμ, ἐτοιμάσατε τὴν Φάτνην·
ὁ λόγος γὰρ γεννᾶται, ἡ σοφία προέρχεται·
δέχου ἀσπασμὸν ἡ Ἐκκλησία, εἰς τὴν χαρὰν τῆς Θεοτόκου, λαοὶ εἴπωμεν·
Εὐλογημένος ὁ ἐλθὼν, Θεὸς ἡμῶν δόξα σοι.

Ἀνίσχει ὁ Ἀστὴρ, Ἰακώβ ἐν τῷ Σπηλαίῳ. Δεῦτε καὶ ἡμεῖς, προεόρτια τελοῦντες,
συνδράμωμεν τοῖς Μάγοις, τοῖς Ποιμέσι συνέλθωμεν·
ἴδωμεν Θεὸν ἐν τοῖς σπαργάνοις· ἴδωμεν Παρθένον γαλουχοῦσαν·
φρικτὸν θέαμα! Ὁ Βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ, Χριστὸς παραγίνεται.

Βουνοὶ γλυκασμὸν, σταλαξάτωσαν· ἰδοὺ γάρ, ἦκει ὁ Θεός, ἐκ Θαιμάν,
Ἔθνη ἠπτάσθε· ἀγάλλεσθε Προφῆται, Πατριάρχαι σκιρτήσατε·
ἄνθρωποι χορεύσατε ἐνθέως· ὁ ἰσχυρὸς καὶ μέγας Ἄρχων, Χριστὸς τίκτεται·
ὁ Βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν, ἐν γῆ παραγίνεται.

6. Ὁ μέγας στρατηγός: Ἄργὸ κάθισμα τῆς ἐορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Ἦχος α´. Τὸ Κάθισμα αὐτὸ εἶναι προσόμοιο πρὸς τὸ *Τὸν τάφον σου, Σωτήρ*. Ἡ κολλυβάδικη ἐκδοχὴ δὲν ψάλλεται στὸ μαλακὸ χρωματικὸ γένος, ὅπως ἡ σημερινή, ἀλλὰ σὲ διατονικὸ α´ ἦχο, ἂν καὶ, σύμφωνα μὲ τὴν σημερινή μορφή τῶν ἠχῶν, τὸ μέλος αὐτὸ θὰ χαρακτηριζόταν ὡς μέλος πλ. α´ ἦχου.

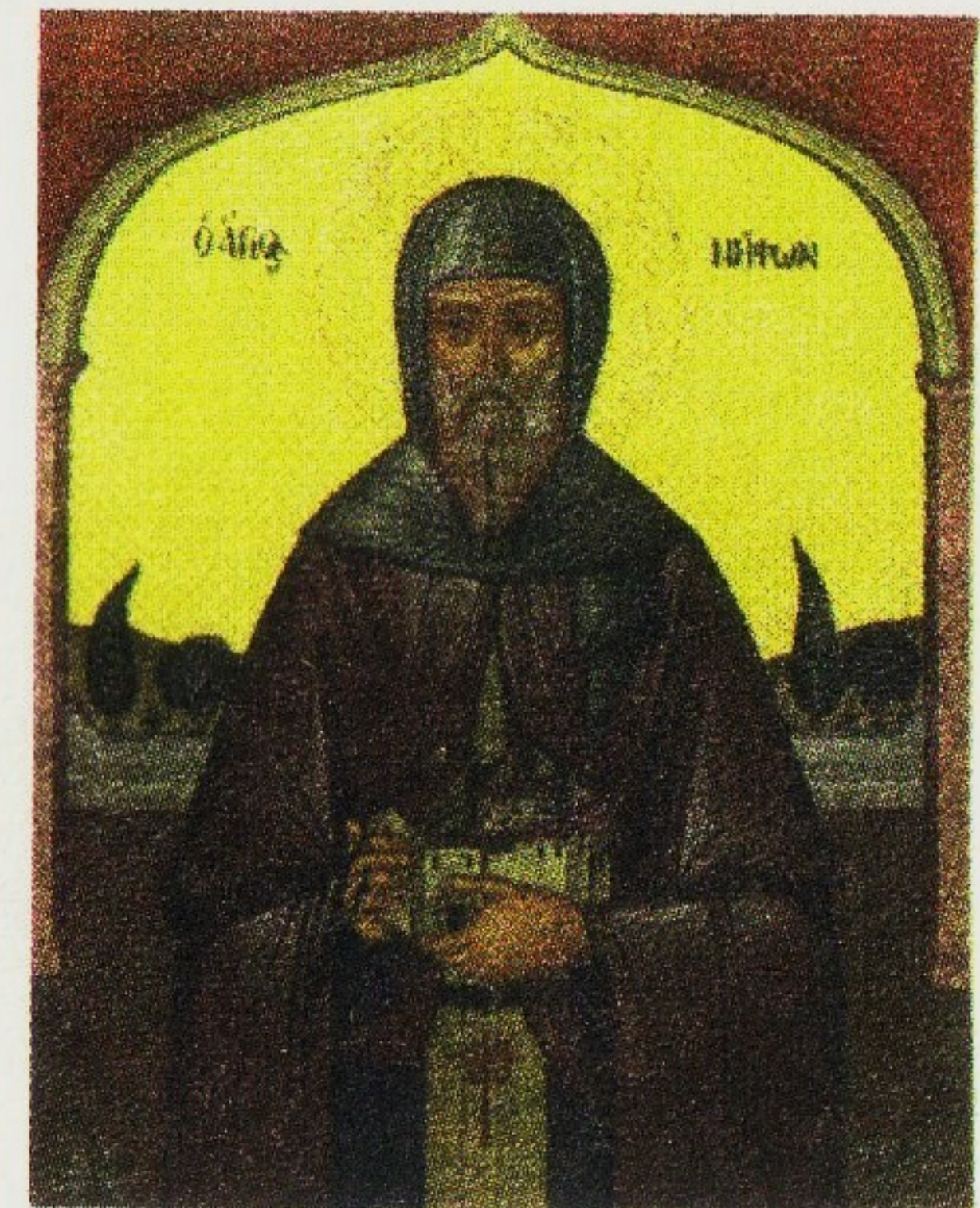
Ὁ μέγας στρατηγός, τῶν αὐλῶν ἀγγέλων, εἰς πόλιν Ναζαρέτ, ἐπιστὰς Βασιλέα,
μηνύει σοι Ἀχραντε, τῶν αἰώνων καὶ Κύριον, Χαῖρε, λέγων σοι, Εὐλογημένη Μαρία,
ἀκατάληπτον, καὶ ἀνερμήνευτον θαῦμα, βροτῶν ἡ ἀνάκλησις.

7. Δοῦλοι Κύριον: Σύντομος Πολυέλεος. Ἦχος α´. Εἶναι γνωστοὶ καὶ ἀπὸ τὴν σημερινή μουσικὴ πράξη τοῦ Ἁγίου Ὁρους οἱ σύντομοι Πολυέλεοι. Τὰ μέλη αὐτὰ ἦταν λίγοπολὺ ἀγνωστα στοὺς ψάλτες τῆς Κωνσταντινοπολιτικῆς παραδόσεως, καθὼς καὶ στοὺς ψάλτες τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ δεῦτεροι τὰ γνώρισαν μέσα ἀπὸ τὶς ἀγρυπνίες στὸ ἐκκλησάκι τοῦ Ἁγίου Ἐλισσαίου, ὅπου ἔψαλλαν ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης. Ἄς σημειωθεῖ, ὅτι ἐδῶ δίνεται ὁ Πολυέλεος μὲ τὴν πλήρη τυπικὴ του διάταξη (τρεῖς Στάσεις), διάταξη ποὺ φαίνεται νὰ συρρικνώθηκε στὴν Κωνσταντινοπολιτικὴ παράδοση (μία στάση), χάριν συντομίας, ἀλλὰ καὶ δημιουργίας ἐκτενεστέρων καὶ μελωδικωτέρων μελοποιήσεων στὰ πλαίσια τοῦ νέου ὕφους ποὺ ἀνεπτύχθη ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 18ου αἰῶνος.

Δοῦλοι Κύριον. Ἀλληλούϊα.

Αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου, αἰνεῖτε δοῦλοι Κυρίου.
Οἱ ἐσπῶτες ἐν οἴκῳ Κυρίου, ἐν αὐλαῖς οἴκου Θεοῦ ἡμῶν.
Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ὅτι ἀγαθὸς Κύριος.
Ψάλλατε τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, ὅτι καλόν.
Ὅτι τὸν Ἰακώβ ἐξελέξατο ἑαυτῷ ὁ Κύριος.
Ἰσραὴλ εἰς περιουσιασμὸν ἑαυτῷ.
Ὅτι ἐγὼ ἔγνωκα ὅτι μέγας ὁ Κύριος.
Καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν παρὰ πάντας τοὺς θεοὺς.
Πάντα ὅσα ἠθέλησεν ὁ Κύριος ἐποίησεν,
ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ,
Ἐν ταῖς θαλάσσαις καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἀβύσσοις.
Ἄναγων νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς.
Ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησεν.
Ὁ ἐξάγων ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ,
Ὅς ἐπάταξε τὰ πρωτότοκα Αἰγύπτου
Ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους.

Ἅγιος Νήφων ὁ Χῖος. Κτήτωρ
τῆς ἱ. Μ. Εὐαγγελισμοῦ

Ἐξαπέστειλε σημεῖα καὶ τέρατα ἐν μέσῳ σου Αἴγυπτε.
 Ἐν Φαραῶ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς δούλοις αὐτοῦ.
 Ὅς ἐπάταξεν ἔθνη πολλὰ
 Καὶ ἀπέκτεινε Βασιλεῖς κραταιούς.
 Τὸν Σιών Βασιλέα τῶν Ἀμορραίων,
 Καὶ τὸν Ὠγ Βασιλέα γῆς Βασάν,
 Καὶ πάσας τὰς Βασιλείας Χαναάν.
 Καὶ ἔδωκε τὴν γῆν αὐτῶν κληρονομίαν,
 Κληρονομίαν Ἰσραὴλ λαῶ αὐτοῦ.
 Κύριε τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα,
 Καὶ τὸ μνημόσυνόν σου εἰς γενεὰν καὶ γενεάν.
 Ὅτι κρινεῖ Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ,
 Καὶ ἐπὶ τοῖς δούλοις αὐτοῦ παρακληθήσεται.
 Τὰ εἰδωλα τῶν ἐθνῶν, ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων.
 Στόμα ἔχουσι καὶ οὐ λαλήσουσιν.
 Ὄφθαλμοὺς ἔχουσι καὶ οὐκ ὄψονται.
 ὦτα ἔχουσι καὶ οὐκ ἐνωτισθήσονται.
 Οὐδὲ γὰρ ἐστι πνεῦμα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν.
 Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο οἱ ποιοῦντες αὐτά,
 Καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς.
 Οἶκος Ἰσραὴλ, εὐλογήσατε τὸν Κύριον.
 Οἶκος Ἀαρών, , εὐλογήσατε τὸν Κύριον.
 Οἶκος Λευῖ, , εὐλογήσατε τὸν Κύριον.
 Οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, , εὐλογήσατε τὸν Κύριον.
 Εὐλογητὸς Κύριος ἐκ Σιών, ὁ κατοικῶν Ἱερουσαλήμ.

Σταυρὸς Εὐλογίας μεθ' ἱερῶν Λειψάνων.
 I. M. Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου

Ἱερά Μονὴ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου

8. Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ: Σύντομος Πολυέλεος. Ἦχος πλάγιος τοῦ α'. Ἡ δεύτερη στάση τοῦ συντόμου Πολυελέου. Τὸ μέλος αὐτὸ καταγράφηκε καὶ ἀπὸ τὸν μουσικοδιδάσκαλο Ἄνδρᾶ Τσικνόπουλο, σύγχρονο τοῦ Παπαδιαμάντη, διασκευάστηκε ἐλαφρῶς καὶ διαδόθηκε εὐρύτερα. Ἦταν καὶ εἶναι ιδιαίτερα γνωστὸ καὶ λαοφιλές.

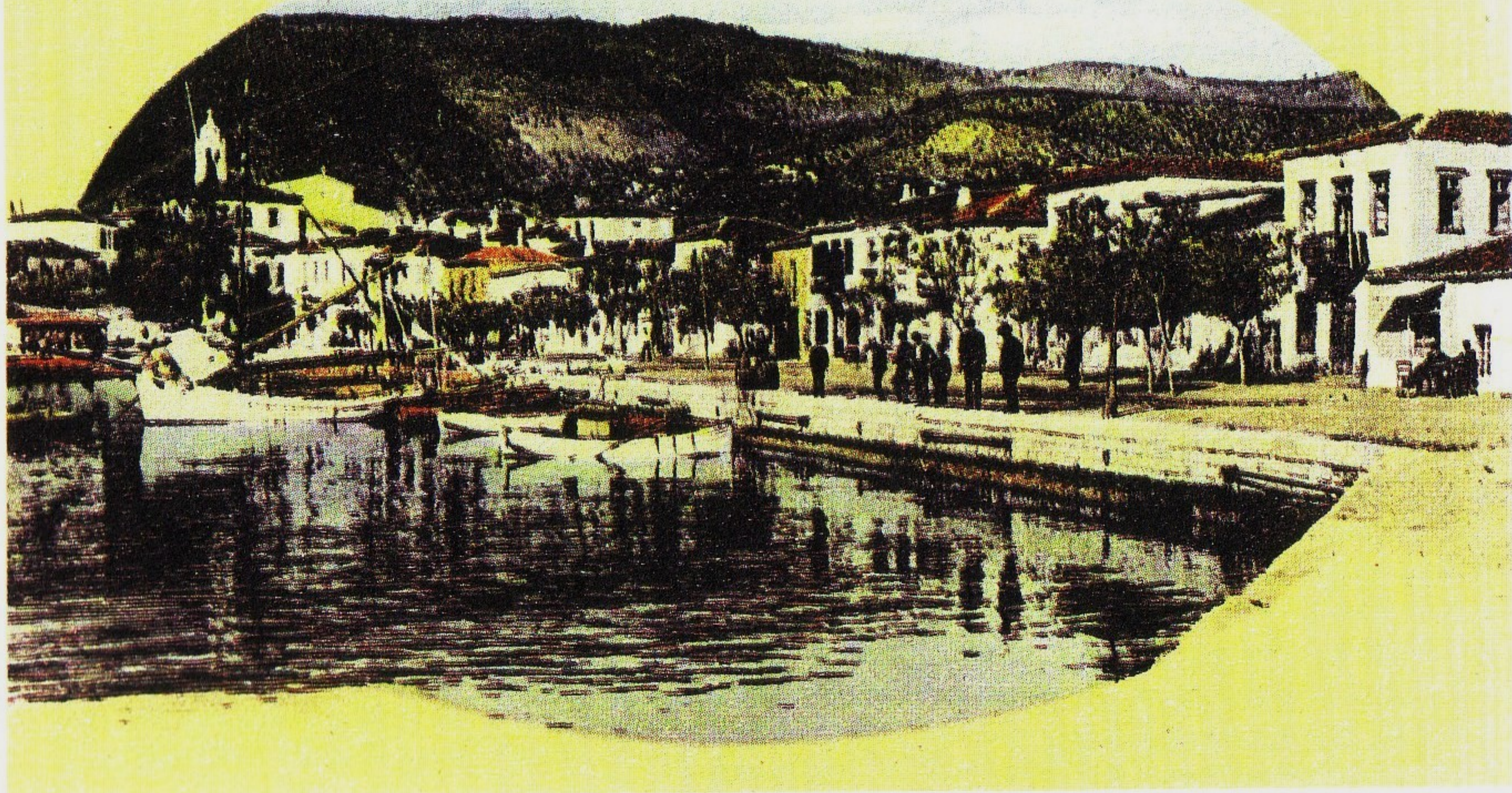
Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ὅτι ἀγαθός, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἄλληλούϊα.
Ἐξομολογεῖσθε τῷ Θεῷ τῶν θεῶν, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἄλληλούϊα.
Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ τῶν κυρίων, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἄλληλούϊα.
Τῷ ποιήσαντι θαυμάσια μεγάλα μόνῳ, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἄλληλούϊα.
Τῷ ποιήσαντι τοὺς οὐρανούς ἐν συνέσει, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἄλληλούϊα.
Τῷ στερεώσαντι τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἄλληλούϊα.
Τῷ ποιήσαντι φῶτα μεγάλα μόνῳ, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἄλληλούϊα.
Τὸν ἥλιον εἰς ἐξουσίαν τῆς ἡμέρας, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἄλληλούϊα.
Τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας εἰς ἐξουσίαν τῆς νυκτός, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἄλληλούϊα.
Τῷ πατάξαντι Αἴγυπτον σὺν τοῖς πρωτοτόκοις αὐτῶν, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἄλληλούϊα.
Καὶ ἐξαγαγόντι τὸ Ἰσραὴλ ἐκ μέσου αὐτῶν, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἄλληλούϊα.
Ἐν χειρὶ κραταιᾷ καὶ ἐν βραχίονι ὑψηλῷ, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἄλληλούϊα.
Τῷ καταδιελόντι τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν εἰς διαιρέσεις, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἄλληλούϊα.

9. Καὶ διαγαγόντι τὸν Ἰσραὴλ: Συνέχεια τοῦ Ἐξομολογεῖσθε σὲ ἦχο βαρὺ καὶ ρυθμὸ "τρίσημο". Εἶναι, καὶ ἦταν καὶ παλαιότερα, συνήθεια νὰ ψάλλεται ἡ δεύτερη στάση τοῦ Πολυελέου σὲ περισσότερους ἀπὸ ἓναν ἦχους. Ἐτσι κι ἐδῶ, ἡ ψαλμώδηση συνεχίζεται σὲ Βαρὺ μαλακὸ διατονικὸ ἦχο καὶ ρυθμὸ, κατὰ τὸ κοινῶς λεγόμενον, "τρίσημο", ἓναν ρυθμὸ χαρακτηριστικὸ τῆς Ἀγιορείτικης παράδοσης.

Καὶ διαγαγόντι τὸν Ἰσραὴλ διὰ μέσου αὐτῆς, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἄλληλούϊα.
Καὶ ἐκτινάξαντι Φαραῶ, καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ εἰς θάλασσαν ἐρυθρὰν, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἄλληλούϊα.
(Τῷ διαγαγόντι τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἄλληλούϊα.
Τῷ πατάξαντι Βασιλεῖς μεγάλους, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἄλληλούϊα.)
Καὶ ἀποκτείναντι Βασιλεῖς κραταιούς, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἄλληλούϊα.
(Τὸν Σιών Βασιλέα τῶν Ἀμορραίων, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἄλληλούϊα.
Καὶ τὸν Ὠγ Βασιλέα γῆς Βασάν, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἄλληλούϊα.)
Καὶ δόντι τὴν γῆν αὐτῶν κληρονομίαν, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἄλληλούϊα.
(Κληρονομίαν Ἰσραὴλ δούλῳ αὐτοῦ, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἄλληλούϊα.)
Ὅτι ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν ἐμνήσθη ἡμῶν ὁ Κύριος, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἄλληλούϊα.
Καὶ ἐλυτρώσατο ἡμᾶς ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἄλληλούϊα.

ΣΚΙΑΘΟΣ — L'île de Skiathos

Ο διδούς τροφήν πάση σαρκί, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἀλληλούϊα.
Ἐξομολογεῖσθε τῷ Θεῷ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλληλούϊα·
ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Ἀλληλούϊα.

10. Ἐν ὄρει ἁγίῳ αὐτοῦ: Ἐκλογή εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Σωτῆρος. Ἦχος πλάγιος τοῦ β' νενανώ. Τὴν τρίτην στάσιν τοῦ Πολυελέου ἀποτελεῖ ἡ λεγόμενη Ἐκλογή, ποὺ συνίσταται ἀπὸ ἐπιλεγμένους στίχους τοῦ Ψαλτηρίου, εἰδικούς γιὰ κάθε ἑορτή. Μιᾶς καὶ οἱ Κολλυβάδες ὑπῆρξαν διδάσκαλοι τῆς νοερᾶς προσευχῆς καὶ τοῦ Θεοῦ Φωτός, δίνεται ἐδῶ ἡ Ἐκλογή τῆς ἑορτῆς τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος (6 Αὐγούστου).

Ἐν ὄρει ἁγίῳ αὐτοῦ. Ἀλληλούϊα.

Μέγας Κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἐν ὄρει ἁγίῳ αὐτοῦ.

Ἐτοιμάζων ὄρη ἐν τῇ ἰσχυρί αὐτοῦ.

Ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱματιον.

Ἐξομολόγησις καὶ ὠραιότης ἐνώπιον αὐτοῦ.

Πιανθήσονται τὰ ὠραῖα τῆς ἐρήμου.

Καὶ ἀγαλλίασιν οἱ βουνοὶ περιζώσσονται.

Ὅρος τοῦ Θεοῦ, ὄρος πῖον, ὄρος τετυρωμένον.

Κύριε, τίς παροικήσει ἐν τῷ σκηνώματί σου ;

Ἥ τίς κατασκηνώσει ἐν ὄρει ἁγίῳ σου ;

Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου.

Αὐτὰ μὲ ὠδήγησαν καὶ ἤγαγόν με εἰς ὄρος ἁγιὸν σου.

Φωτίζεις σὺ θαυμαστῶς ἀπὸ ὀρέων αἰωνίων,

Σὴ ἔστιν ἡ ἡμέρα, καὶ σὴ ἔστιν ἡ νύξ.

Σὺ κατηρτίσω φαῦσιν καὶ ἥλιον.

Σὺ ἐποίησας πάντα τὰ ὠραῖα τῆς γῆς.

Σοὶ εἰσιν οἱ οὐρανοὶ καὶ σὴ ἔστιν ἡ γῆ.

Τὴν οἰκουμένην καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς σὺ ἐθεμελίωσας.

Τὸν βορρᾶν καὶ τὴν θάλασσαν σὺ ἔκτισας.

Θαβῶρ καὶ Ἑρμών ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται.
Κύριε, ἐν τῷ φωτί τοῦ προσώπου σου πορεύσονται,
Καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται ὅλην τὴν ἡμέραν.
Καὶ ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ὑψωθήσονται.
Καὶ ἔστω ἡ λαμπρότης Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐφ' ἡμᾶς,
ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.

11. Τὸν Πατέρα προσκυνήσωμεν καὶ Τὴν Μητέρα σου προσάγει σοι: Τροπάρια ἀντὶ Περισσῆς εἰς τὸν Πολυέλεον. Ἦχος α΄. Ἡ Περισσὴ, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν κατακλιδα τοῦ Πολυελέου, εἶναι συνήθως ἓνα τροπάριο σὲ ἀργὸ μελισματικὸ μέλος. Χάριν συντομίας, πολὺ συχνὰ ἀντὶ τῶν ἀργῶν Περισσῶν ψάλλονται τὰ παρόντα τροπάρια ποὺ ἀνήκουν στοὺς Ἀναστάσιμους Μακαρισμοὺς τοῦ Πρώτου ἤχου.

Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι.

Τὸν Πατέρα προσκυνήσωμεν καὶ τὸν Υἱὸν δοξολογήσωμεν,
καὶ τὸ πανάγιον ὄμοῦ, πάντες Πνεῦμα ἀνυμνήσωμεν,
κράζοντες καὶ λέγοντες· Παναγία Τριάς, σῶσον πάντας ἡμᾶς.

Καὶ νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Τὴν Μητέρα σου προσάγει σοι,
εἰς ἰκεσίαν ὁ λαός σου Χριστέ·
ταῖς παρακλήσεσιν αὐτῆς,

τοὺς οἰκτιρμοὺς σου δὸς ἡμῖν Ἀγαθέ,
ἵνα σὲ δοξάζωμεν, τὸν ἐκ τάφου ἡμῖν ἀνατείλαντα

Ἐπάργυρος Σταυρὸς Εὐλογίας
I. M. Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου

12. Τὸν Προφήτην Ἰωνᾶν: Εἰρμὸς καὶ τροπάρια τῆς 5' Ὠδῆς τοῦ Κανόνος εἰς τὸν Ἅγιον Ἀπόστολον Ἀνδρέαν τὸν Πρωτόκλητον. Ἦχος α΄. Ὁ Παπαδιαμάντης ἀγαποῦσε ἰδιαίτερα τοὺς Κανόνες, ποὺ τοὺς ἔψαλλε "κατ' ἰδιάζον μέλος", σχεδὸν χορεύοντάς τους ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμό του. Ἰδιόμορφοι, ὄντως, ὁ παρών, καθὼς καὶ οἱ ἐπόμενοι (ἀρ. 13 & 14), Εἰρμοὶ μᾶς εἰσάγουν στὰ ἀγαπημένα Τραγούδια τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀηδονιοῦ τῆς Σκιαθίου ποὺ τραγούδησε καὶ ἐν μέσαις Ἀθήναις.

Ὁ Προφήτης Ἰωνᾶς. εἰκὼν. βυζαντ. χφ: Μηνολόγιον Βασιλείου Β΄. (10ος αἰ.). Bibliotheca Apostolica Vaticana.

Τὸν Προφήτην Ἰωνᾶν, ἐκμιμούμενος βοῶ· Τὴν ζωὴν μου Ἀγαθέ, ἐλευθέρωσον φθορᾶς,
καὶ σῶσόν με, Σωτὴρ τοῦ κόσμου, κράζοντα· Δόξα σοι.

Ὁ ἐκ τῆς Βηθσαϊδά, καταγόμενος ἡμᾶς, ἐορτάσαι συγκαλεῖ, τὴν πανήγυριν αὐτοῦ,
προθεῖς ἡμῖν, τὰς ἀριστείας, τῶν παλαισμάτων αὐτοῦ.

Ὁ τῇ τέχνῃ ἀλιεύς, καὶ τῇ πίστει μαθητής, ὡς βυθὸν διερευνῶν, τὰς καρδίας τῶν πιστῶν,
τὸ ἄγκιστρον, χαλᾶ τοῦ λόγου, καὶ σαγηνεύει ἡμᾶς.

Τὸν Πατέρα καὶ Υἱόν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ εὐθές, προσκυνήσωμεν πιστοί,
τρισυπόστατον φύσιν, ἀμέριστον, βοῶντες· Δόξα, τῷ ἐν Τριάδι Θεῷ.

Εὐδοκία τοῦ Πατρός, ἐσαρκώθη ὁ Υἱός, διὰ Πνεύματος Θεοῦ,
ἐν τῇ μήτρᾳ σου Ἀγνή, καὶ ἔσωσε, τὴν πρὶν εἰκόνα, Θεοκλῆτορ σαφῶς.

13. Νενίκηνται τῆς φύσεως οἱ ὄροι: Εἰρμός καὶ τροπάρια τῆς Θ' Ὁδῆς τοῦ Κανόνος τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Μελωδοῦ εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου. Ἦχος αἱ.

Νενίκηνται τῆς φύσεως οἱ ὄροι, ἐν σοὶ Παρθένε ἄχραντε·
παρθενεύει γὰρ τόκος, καὶ ζωὴν προμνηστεύεται θάνατος.
Ἡ μετὰ τόκον Παρθένος, καὶ μετὰ θάνατον ζῶσα,
σώζοις αἰεὶ, Θεοτόκε, τὴν κληρονομίαν σου.

Ἐξίσταντο Ἄγγέλων αἱ δυνάμεις, ἐν τῇ Σιών σκοπούμεναι,
τὸν οἰκεῖον Δεσπότην, γυναικείαν ψυχὴν χειριζόμενον·
τῇ γὰρ ἀχράντως τεκούσῃ, υἱοπρεπῶς προσεφώνει·
Δεῦρο Σεμνή, τῷ Υἱῷ καὶ Θεῷ συνδοξάσθητι.

Συνέστειλε χορὸς τῶν Ἀποστόλων, τὸ θεοδόχον Σῶμά σου,
μετὰ δέους ὄρωντες, καὶ φωνῇ λιγυρᾷ προσφθεγγόμενοι·
Εἰς οὐρανίους θαλάμους, πρὸς τὸν Υἱὸν ἐκφοιτῶσα,
σώζοις αἰεὶ, Θεοτόκε, τὴν κληρονομίαν σου.

14. Ἡσαΐα χόρευε: Εἰρμός καὶ τροπάρια τῆς Θ' Ὁδῆς τοῦ Ἀναστασίμου Κανόνος τοῦ πλαγίου α' ἤχου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ.

Ἡσαΐα χόρευε· ἡ Παρθένος ἔσχεν ἐν γαστρὶ,
καὶ ἔτεκεν Υἱὸν τὸν Ἑμμανουήλ, Θεόν τε καὶ ἄνθρωπον·
Ἀνατολή, ὄνομα αὐτῷ· ὃν μεγαλύνοντες, τὴν Παρθένον μακαρίζομεν.

Τὸν πεσόντα ἄνθρωπον, ἀνεδέξω Δέσποτα Χριστέ,
ἐκ μήτρας παρθενικῆς, ὅλος συναφθεῖς·
μόνος ἁμαρτίας δὲ μὴ μετασχών, ὅλον ἐκ φθορᾶς,
σὺ ἠλευθέρωσας, τοῖς ἀχράντοις σου παθήμασιν.

Ὁ Προφήτης Ἡσαΐας.
Βυζ. Χφ. 9ος αἱ. Ἁγ. Ὅρος.

Θεοῶρτύω αἵματι, κενωθέντι Δέσποτα Χριστέ,
ἐκ σῆς ἀχράντου πλευρᾶς, καὶ ζωοποιοῦ, θυσία μὲν πέπαυται εἰδωλική·
πᾶσα δὲ ἡ γῆ, σοῦ τῆς αἰνέσεως, τὴν θυσίαν ἀναφέρομεν.

Οὐ Θεὸν ἀσώματον, οὐδὲ πάλιν ἄνθρωπον ψιλόν,
προήγαγεν ἡ ἀγνή Κόρη καὶ σεμνή, ἀλλ' ἄνθρωπον τέλειον καὶ ἀψευδῆ,
τέλειον Θεόν· ὃν μεγαλύνομεν, σὺν Πατρὶ τε καὶ τῷ Πνεύματι.

15. Γυναῖκες ἀκουτίσθητε, Τὸν μέγαν ἀρχιποίμενα καὶ Μαρία καθαρώτατον: Ἐξαποστειλάρια τῶν Μυροφόρων, τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ Θεοτοκίον ἀντιστοιχῶς. Ἦχος μέσος τοῦ β'. Τὸ μέλος αὐτὸ εἶναι πολὺ γνωστὸ, ἀλλὰ μέσα ἀπὸ τὴν διασκευὴ τοῦ Ἰωάννου Σακελλαρίδου, ὁ ὁποῖος τοῦ ἀφήρесе πολλὰ ἀπὸ τὰ μελίσματά του, στερώντας του ἔτσι τὴν ὁμορφιὰ του. Ἐδῶ δίνεται στὴν ἀρχικὴ του μορφὴ καὶ στὸ "ἀρχαῖον του κάλλος".

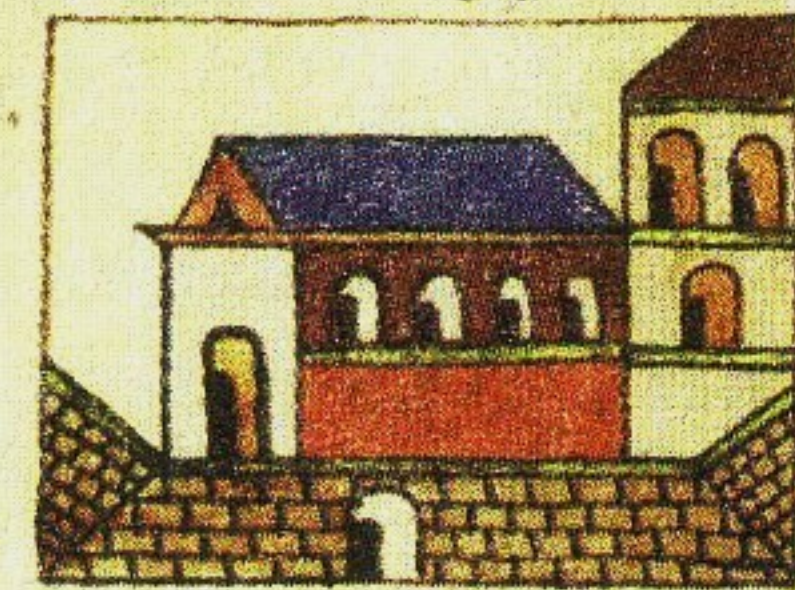
Γυναῖκες ἀκουτίσθητε, φωνὴν ἀγαλλιᾶσεως·
Τύραννον Ἄδην πατήσας, φθορᾶς ἐξήγειρα κόσμον·
δράμετε Φίλοις εἶπατε, τοῖς ἑμοῖς εὐαγγέλια·
βούλομαι γὰρ τὸ πλάσμα μου, χαρὰν ἐκεῖθεν αὐγάσαι, ἐξ ἧς προῆλθεν ἡ λύπη.

Τὸν μέγαν ἀρχιποίμενα, καὶ Ἱεράρχην ἅπαντες,
τὸν πρόεδρον τῶν Μυρέων, Νικόλαον εὐφημοῦμεν·
πολλοὺς γὰρ ἄνδρας ἔσωσεν, ἀδίκως θνήσκειν μέλλοντας·
καὶ Βασιλεῖ ὀπτάνεται, σὺν Ἀβλαβίῳ κατ' ὄναρ, λύων τὴν ἄδικον ψῆφον.

Μαρία καθαρώτατον, Χριστοῦ θυμιατήριον,
τῆς ἀχωρήτου Τριάδος, δοχεῖον γέγονας ὄντως·
ἐν ᾧ Πατὴρ ηὔδοκησεν, ὁ δὲ Υἱὸς ἐσκήνωσε, καὶ Πνεῦμα τὸ Πανάγιον,
ἐπισκιάσαν σοὶ Κόρη, ἀνέδειξε Θεοτόκον.

ἡ ὁρασιὸν Ἀεζυγῶν

BYZANTINE CHOIR "HAGIOPOLITIS"

The Byzantine Choir "Hagiopolitis" was formed in 1994 on a purely educational basis, within the framework of the lessons given by Ioannis Arvanitis, Conductor of the Model Music Centre of Piraeus (Municipal Conservatory of Piraeus). Since September 1999 it has been housed at the Philip Nakas Conservatory (Piraeus branch). It has already given several concerts, mainly in connection with musical evenings of the above-mentioned Conservatories.

The chief aim of Hagiopolitis is to evolve into a permanent institution that will cultivate the vocal art of ecclesiastic music, and include in its repertoire not only chants of current use and tradition, but also chants outside the current repertoire as well as phonetic transcriptions of old chants as they arise from the research of its Conductor. A first token of these aims is the present edition of the Mt. Athos chants of Kollyvades, which are not widely known and have not previously been published in any complete form.

The name Hagiopolitis (coming from the Holy City, i.e. Jerusalem) is from the title of the oldest extant theoretic text of Byzantine Music, and is at the same time reminiscent of the Melodists (Minstrels) who were from Jerusalem and Palestine generally (e.g. St. John of Damascus, St. Cosmas the Melodist, etc.) as well as the hymns they composed, many of which are still sung today. This repertoire, in its original musical form, is at the center of the research of the Conductor of Hagiopolitis, so the name fully covers and reveals the goals of this choir.

Monasteries of Jerusalem. Il. Byz. Ms. 17th c. Mt. Athos

ἡ ὁρασιὸν Ἀεζυγῶν

Ioannis Arvanitis studied Physics at the Athens University, and Byzantine Music at the Conservatory of Chalkis with Spyro Simitzis, as well as Byzantine Music and Folk Songs at the Simon Karas School of the Society for the Dissemination of National Music. He gained his degree as Master of Byzantine Music at the Skalkotas Conservatory (class of L. Angelopoulos), and studied Greek traditional musical instruments (saz, ud, lute, tambour). He has taught Byzantine Music, Hymnology, Liturgics, the saz, and the ud, at the Music High School and Lyceum of Pallini since the school opened (1988), at the School of the Society for the Dissemination of National Music, as well as lectured at various seminars in Greece, Cyprus, and other European countries. He was the Head of the Department of Byzantine Music at the Model Music Centre of Piraeus, and now teaches at the Philip Nakas Conservatory (Piraeus branch). He has also been teaching since 1994 at the Department of Music Studies of the Ionian University in Corfu. He has made particular researches in the theory and palaeography of Byzantine Music and musical transcriptions of old chants, and has presented papers at international congresses, and renditions of his transcriptions. He has participated many concerts with Byzantine and Greek traditional music in Greece and abroad. He has also collaborated with the Ensemble Organum directed by Marcel Peres. He has been a chanter at various churches, conducted the Choir of the Choristers' Society of Euboea, and is now Conductor of the Byzantine Choir Hagiopolitis. He has composed many new Chants in Byzantine style. In 1997 he published the book "The Akathist Hymn" containing compositions of his own and a new electronic font of Byzantine musical characters designed by himself.

Monasteries of Jerusalem. Il. Byz. Ms. 17th c. Mt. Athos

A FEW WORDS ABOUT "THE HELLENIC MUSIC ARCHIVES"

The Hellenic Music Archives is comprised of a group of artists supported by numerous collaborators, all of them well-known representatives of the true traditional, but also the art music scene from all parts of Greece. One of the H.M.A.'s chief aims is the collection and creation of a music archive consisting of music scores, musical documents, records, folk and music books, musical instruments and photographic material relevant to Greek Music, cultural activity and education etc. The H.M.A. has already undertaken several musical expeditions, where we have recorded on the spot some of the real treasures of tradition. This material will be classified and released in books and records. Four books have already been released by Fagotto Publishing, with songs from Asia Minor, Smyrna and Constantinople. We have also released on disc for the first time the complete version of the National Anthem (by Solomos and Mantzaros), as well as the choral works of Amilios Riadis. With FM records we have already released records with songs from the Greek Revolution and laments from the Fall of Constantinople. We have also released the records "Melodies of the East", with songs from Smyrna, "Romaika" music collected by foreign travellers in the 18th and 19th cent., and "The Greece of Rhigas". A result of the collaboration with FM Records is also the series "The Guardians of Hellenism", of which 14 discs have already been released. The H. M. A. has also released, with the assistance of the Home of Fine Arts and Letters and with its own limited resources, several discs with strictly selected content. Among these discs are: "Carols of the Twelve Days" and "Traditional Carols of the Greeks" with thirty traditional carols each, "Akritic Songs of Pontos", rendered by George Amarantidis, "Our own East" with songs of Asia Minor, Eastern Thrace, and Cyprus, "The Greek Tradition of Thrace" with Chronis Aidonidis, "The Nymphs Gather" with songs of Western Thessaly, rendered by Chrysostomos Metropanos, "They took the City, they took it" with Laments for the Fall of Constantinople, "The weather has grown calm" with songs from Crete and "My Eyes Have Not Beheld a Land More Glorious" with songs from the heroic Exodus of Mesolonghi, a disc with "Traditional Ballads from Epirus" with Savas Siatras, three with songs and dances from "Macedonia", one with "Songs of Mytilene and Smyrna" rendered by Nikos Kalaitzis-Bidayialas, one with songs from "Dodecanese" island, two with songs from "Samothraki" island and one with "Philhellenic Songs" by French composers. In collaboration with the Municipality of Alexandroupolis we are releasing a massive volume accompanied by 4 CD's, with the music of Thrace,

under the symbolic title "The Land of Orpheus". Concerts hold a special place in the activities of the H.M.A. We have already appeared with considerable success in the greatest Festivals in the country, performing various programmes of traditional and Ionian Island music. We have also participated in the musical functions of the 3rd Programme of Greek Radio, on TV, in conventions, exhibitions and joint concerts at the Stadium of Peace and Friendship, at the ancient theatre of Herod Atticus (below the Acropolis), the Field of Mars, as well as the functions of the European Cultural Centre of Delphi, etc. In 1998 the H.M.A. took part in the opening concert of the Athens Festival at the Herod Atticus, with a special programme for the Year of Rhigas Pheraios and Dioniseos Solomos. It recently presented a similar programme at the Athens University, the University of Thessaly, the Music Megaron of Athens and in Paris in the Auditorium of UNESCO. It took part, together with Italian and Austrian participants, in "Hellenica", an E.C. programme connecting Ancient Greek Music to the European Renaissance. As for the Greek Art Music, the research started fifteen years ago by the Early Music Workshop is being continued. This research has led to the discovery and presentation of the musical records of many Greek composers who lived at the time of Turkish rule or later. In all its activities, the Hellenic Music Archives tries to present our tradition in the most authentic way, each time calling on the most eminent exponents of the art in each region. So the H.M.S, both for its appearances and its publications, has received positive criticism and has attracted attention and interest in the press and the media.

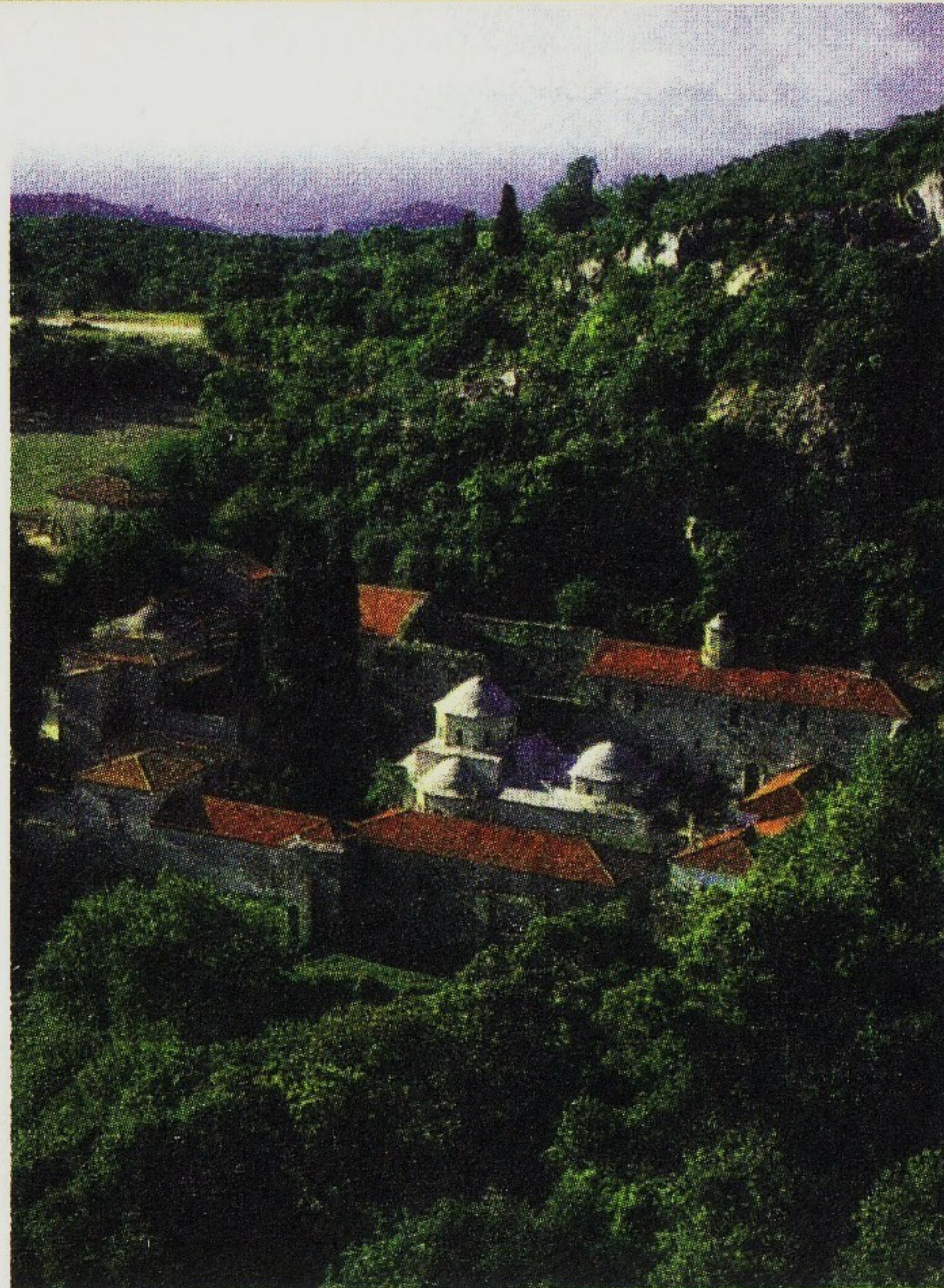

Skiathos

THE TRADITION OF KOLLYVADES

At the end of the 17th and beginning of the 18th century, the enslaved Greek nation was strongly influenced by the European Enlightenment. The way that the basic ideals of the Enlightenment were transferred to Greek reality soon started to cause reactions. Absolute insistence on rationalism and the apotheosis of science created an atheistic and anti-church climate, denoted a strong tendency towards contestation, not so much of religious faith, as of the orthodox way of life and the morality of the Church. The most significant answer to the invasion of Western Enlightenment came from Mount Athos, with the so-called "philokalia renaissance". Leaders of this movement were St. Makarios of Corinth and St. Nikodemus the Aghioreitis, who published the "Philokalia of the Sacred Sobriety" as part of their attempt to reconnect life in the Church to the true Orthodox spiritual tradition. The two fore mentioned holinesses, however, are known as chief leaders in the 'Kollyvades' movement, as they were at the center of this "kollyva" (boiled wheat offered at funeral and memorial services) controversy. This serious problem in the

The Monastery of Evangelismos in Skiathos

Church arose in the mid-18th century on Mt. Athos, when at the skete of St. Anne they started holding memorial services on Sundays as well, instead of only on the traditional Saturdays. Some of the monks refused to accept this novelty, and the controversy soon grew out of all proportion. Illustrious monks took the part of those who refused the new mode, and were disparagingly daubed "Kollyvades", an unfair term for the particular movement as its members offered invaluable services to the reviving of the true Orthodox spirit in the Church. At the same time as the quarrel on memorial services, there was the "controversy on frequent Holy Communion", in which the "Kollyvades" again played a leading part, supporting frequent Holy Communion. On general lines they strongly defended Church tradition, particularly in matters of worship and liturgical order.

Some of the "Aghiorites Kollyvades" were forced to leave Mt. Athos and they found refuge in Skiathos, where they entered the Monastery of Evangelistria. They brought with them their strict monastic habits of Mt. Athos, particularly in matters of order and music. Their presence on the island influenced the Church there, creating a remarkable spiritual tradition and true Orthodox climate, in which famous scholars, like the writers Alexander Papadiamantis and Alexander Moraitidis, flourished. The music tradition that they created in the Church of Skiathos has been recorded by another great scholar of the island, the priest and prelatie delegate of Skiathos, Georghios Rhegas. In his book "Chants of Skiathos" (Athens 1958), he records in Byzantine musical notation those hymns that were chanted differently from the usual way, the so-called 'kollyvadika'. In his 'Introduction', a summary of which follows, he clearly sets out the origin and preservation of the "Kollyvades tradition" on the pious island.

<< In a study of mine, published about 1907 in the music journal "Phorminx", I maintained that we on Skiathos, my small, green homeland, could be proud that we keep unfading and complete all the ancient matters dealing with rubric and chants and hymns. The unforgettable Alexander Moraitidis, in answer to that study, agrees with my views and explains that the reason these ancient chants were preserved on Skiathos is the noble Monastery of Evangelistria, where the service was chanted according to the holy tradition of Mt. Athos, from which the founders had come. I must add here that at the end of the 18th and the start of the 19th century, there lived and flourished the so-called "Kollyvades", the most

illustrious, devout and eminent of the then clergy, well-known for preserving all the ancient customs of the Church. Several of them, when banished from Mt. Athos, found shelter on Skiathos, bringing with them their numerous books and the ancient customs and chants of the service. That is why the chants preserved on Skiathos are called "Kollyvadika". Thus the torch which the holy Monastery of Evangelistria carried to the Ecclesiastic life of the island on the one hand, and the conservative spirit of the islanders on the other, were the main factors that permitted the preservation of the ancient ceremonies and chants (such as the Vigils of Christmas and Epitaph) to this day. These ancient chants were passed on to me verbally by the older monks, and especially by Archimandrite Andreas Bouras and the two Alexanders, Papadiamantis and Moraitidis. Unfortunately, in our days, the march of progress sweeps away much that is old and replaces it with new chants according to today's tastes. The old chants of Skiathos are in danger of falling into disuse and being forgotten. As Divine Providence willed that I should be the one to preserve them, and as I believe that these chants of Skiathos deserve the serious attention of researchers of our ecclesiastic music, and that the loss of these treasures would be tragic, I decided to record in our traditional notation those that are chanted on Skiathos.

In this my work I have attempted to render faithfully the exact melody, as it was given me orally by the elders. I have allowed no embellishment of the melody and no interference in the rhythm, and so it may be considered a faithful phonographic record of the ancient chants of Skiathos. For me, the satisfaction of having preserved the music treasure of Skiathos that was in danger of being lost is enough. I consider it my duty to dedicate this book to the memory of the monks Alypius, Dionysius and Jeremiah, Archimandrite Andreas Bouras, and the two Alexanders, Papadiamantis and Moraitidis, in token of gratitude, for they are conducive in preserving to our days the holy chants contained in this book. Our devout compatriot, Thomas Epiphaniadis, sponsored the publication of the book. For easy use, I classified these chants into Hymns of Vespers, Hymns of Matins and Hymns of the Hirmologion. >>

The present music publication aims at preserving this "Kollyvadika" tradition, and I believe it is a valuable contribution to the study of music tradition in our country, and generally to the strengthening of our ethnic consciousness.

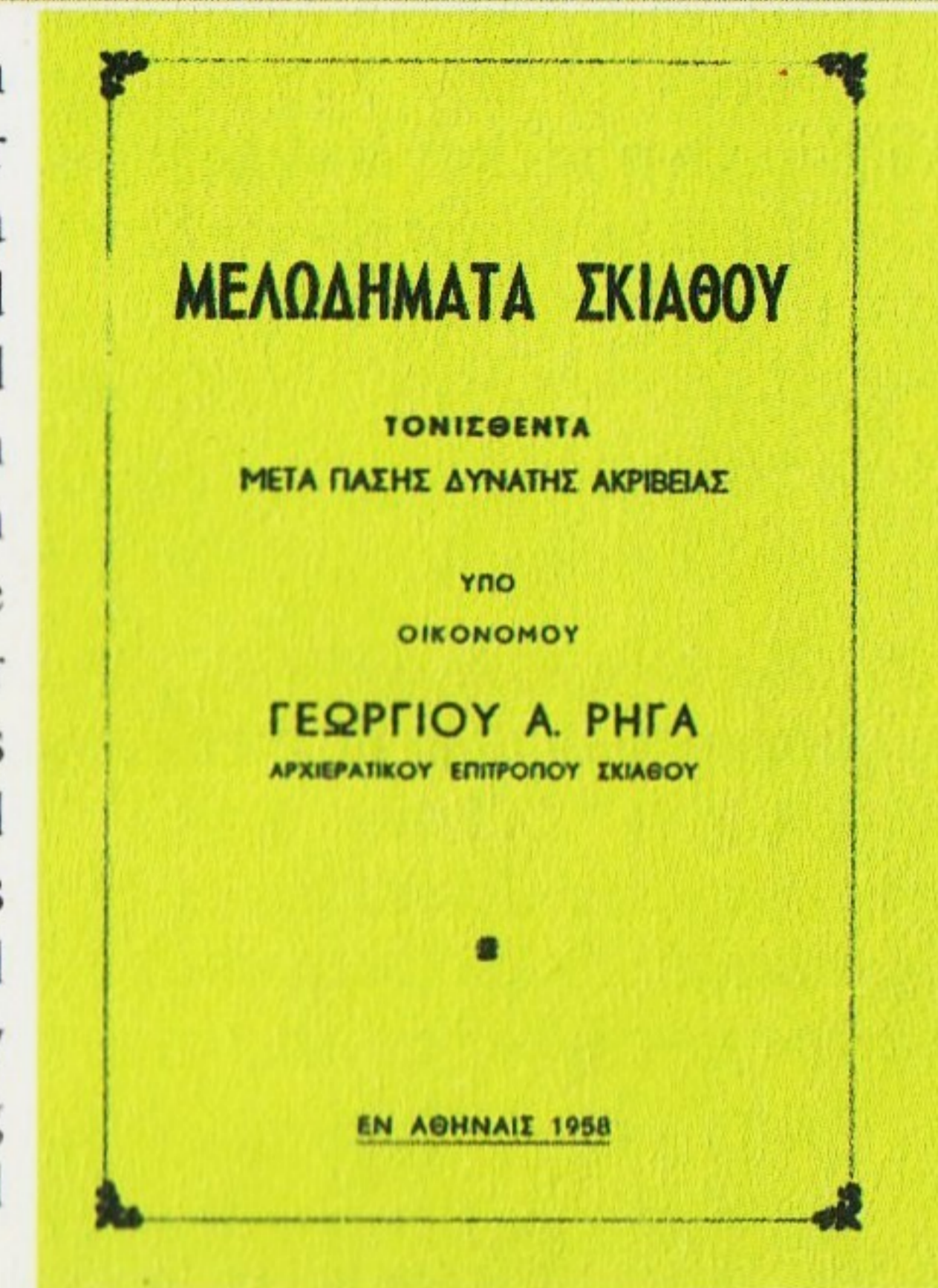
ANGELOS G. MANTAS, Dr. Lit.

The book "Chants of Skiathos" is one of the very few written records of a local ecclesiastic tradition, so it is of particular importance from a musicological point of view. It forms a connection with the 19th century tradition of Mt. Athos and reveals forgotten details of musical performance and ornamentation of musical signs and formulas. It is only through the research of people like my unforgettable Teacher, Simon Karas, that they have come to light and taken their rightful place in the thorough teaching and musical interpretation of our Ecclesiastic Music. We must note here that Father Georghios Rhegas, for the sake of greater clarity and undisputed interpretation, has recorded the ornamentation of musical signs and formulas. in an analytical manner, so we respectfully followed his advice almost to the letter. The above book is not the only important work left to us by Father Rhegas. It is worth mentioning that there is also a collection of traditional songs of his homeland titled "The Folk Culture of Skiathos".

I wish to thank Angelos Mantas for his essay on the "Kollyvades", George Hatzimihelakis for his support, Father Euthymios Kermelis, head priest of the Church of Saints Anarghyri in Helioupolis where the recordings took place, George Simeonidis who made the recordings, Archimandrit Ephrem Lash, Thomas Carroll, the Community of the Holy Myrrhbearers and the Holy Transfiguration Monastery for the translation of the hymns, Claire Limonis for the translation of the texts, the Philip Nakas Conservatory where the rehearsals were held, the Hellenic Music Archives who were in charge of the production and especially its members Chronis Aidonidis, Chrysostomos Metropanos and George Constantzos, who in addition designed the leaflet and the disc cover. I also thank Vasilis Hadjinikolaou, Kostas Grambas and Vasilis Baraboutis for their valuable assistance.

IOANNIS ARVANITIS

1. I shall go into Thy house: Prelude of All-night Vigils. First mode. This verse, according to Kollyvades tradition, is chanted at the start of the Vigils, when the priest incenses the whole church. This custom may not always be kept today on Mt. Athos. The melody chanted here does not belong to the oral tradition of the “Kollyvades”, but has been composed by G. Rhegas, based on formulas taken from the Cherubic and Communion Hymns of Theodoros of Phokaea.

I shall I go into Thy house;

I shall worship toward Thy holy Temple in fear of Thee, O Lord

2. Led by the Holy Spirit & Anna, the all-blessed cried. : Stichera prosomoia (i.e. verses adapted to pattern melodies of other hymns) of the Vespers of the Entry of the Virgin in the Temple according to “As brave among the martyrs”. Fourth mode, legetos. Slow, hirmologic melody. A melody quite different from the “Heirmologion” version, with characteristic ornaments of musical signs and formulas (recorded analytically here), very popular in the old Mt. Athos tradition, as we can see from other music scores or sound recordings.

Led by the Holy Spirit, the holy and immaculate maid is taken to dwell in the holy temple. She who is in the truth the most holy Temple of our Holy God is fed by an angel! He has sanctified all things by Her entry, and has made godlike the fallen nature of mortals.

Anna, the all-blessed cried out rejoicing: Zachariah, take Her whom the Prophets of God proclaimed in Spirit, and lead Her into the holy temple, there to be brought up in reverence, that she may become the divine throne of the Master of all, His palace, His resting place, and dwelling filled with light!

3. O joyful Light: Thanksgiving at the Lighting of the Lamps. Long Chant, chanted at the Introit of Vespers. Second mode. An ancient poem, or, as some say, by the martyr Athenogenes. According to the old tradition, this hymn is chanted to a slow melody by priests and chanters. This melody is considered an “ancient melody”, though it first appeared in musical manuscripts in the 17th century. It is presented here as it evolved through the oral tradition of the “Kollyvades”.

O joyful Light of the holy glory of the immortal, heavenly, holy, blessed Father, O Jesus Christ. Now that we have come to the setting of the sun and see the evening light, we sing the praise of God, Father, Son and Holy Spirit. It is right at all times to hymn you with holy voices, Son of God, giver of life. Therefore the world glorifies you.

4. Come, you that serve the celestial Trinity: First sticheron of the “Liti” of the Three Hierarchs. Second mode. According to the testimony of G. Rhegas, this melody has been transcribed as it was chanted by Archimandrite Andreas Bouras. Very frequent in this version are the imperfect cadences in the third degree of the scale of the Second mode, characteristic of the oral tradition, old and more recent, in the chanting of this mode. Andreas Bouras was the priest who read the Absolution to Alexander Papadiamandis at his deathbed.

Come, you that serve the celestial Trinity, let us extol the terrestrial trinity of the divine Hierarchs; Gregory, named for Theology; Basil, named after the Kingdom; and John, truly named for Grace; those sea-depths of wisdom; oceanic streams of the Spirit; founts ever gushing forth the springing, living water; radiant pearls; terrestrial luminaries; rudders of the Church; trees bearing glorious fruits; stewards of Grace; the mouth of my Christ and champions of the Trinity, bounteously illuminated by His radiance and interceding unceasingly for our souls.

*The Transfiguration of the Saviour.
Il. Byz. Ms. 14th c. B. N. Paris*

5. *Angelic Powers, advance:* “Stichera” for the forefeast period of Christmas, by Saint Romanos the Melodist. Second plagal heirmologic mode. These stichera are chanted at Lauds from the 20th of December up to Christmas Eve. They comprise a lengthy pre-festal hymn with an alphabetic acrostic.

Angelic Powers, advance; people of Bethlehem, prepare the Manger; for the Word is born; Wisdom goes forth; Church, receive greeting; peoples let us say for the joy of the Mother of God: Blessed is he who has come; our God, glory to you.

The Star of Jacob rises in the Cave. Come, and as we celebrate the Forefeast, let us hasten with the Magi, let us gather with the Shepherds; let us see God in swaddling clothes; let us see a Virgin giving suck. O awesome sight! The King of Israel is at hand.

Hills drop down sweetness; for see, God has come from Theman, Nations be defeated; Prophets and Patriarchs leap for joy; mankind dance inspired by God; the strong and great Prince, Christ is brought to birth; on earth the King of heaven is at hand.

6. *The Mighty Captain:* “Kathisma” (sessional hymn) of the feast of Annunciation. First mode. This kathisma uses as pattern melody the hymn “Your Sepulcher, o Saviour”. The “Kollyvades” version is not chanted in the soft chromatic genre as is done today, but in diatonic First mode, though according to present-day characterization this melody would be considered as First plagal mode.

The Mighty Captain of the companies of angels drew near to the city of Nazareth.

He announced to You, Undefined One, the coming of the King and Lord of the ages, saying;
Rejoice, Blessed Mary, wondrous past speech and beyond understanding!
You are the restoration of mortal man.

7. *Praise ye the name of the Lord:* Short “Polyeleos”. First mode. The short polyeleoi are very common even in present-day chanting tradition on Mt. Athos. These melodies were practically unknown to the chanters of Constantinople and Athens. The latter had the opportunity to hear them in the vigils at the chapel of St. Elissaeus, where Alexander Papadiamantis and Alexander Moraitidis used to chant. Here the hymn is presented in its complete order (three “staseis”), form that was

either shortened in the Constantinople tradition (one stasis), or was lengthened to a more melodious and slow form following the new style that flourished at the beginning of the 18th century.

Praise ye the name of the Lord; O ye servants, praise the Lord.

Ye that stand in the house of the Lord, in the courts of the house of our God,
Praise ye the Lord, for the Lord is good; chant unto His name, for it is good.
For the Lord hath chosen Jacob unto Himself, Israel for His own possession.
For I know that the Lord is great, and that our Lord is above all gods.

All that the Lord hath willed He hath done, in heaven
and on the earth, in the seas and in all the abysses.

Bringing clouds up from the uttermost parts of the earth, I
lightnings for the rain hath He made. He bringeth winds out of His treasures;
He smote the firstborn of Egypt, from man unto beast.

He sent forth signs and marvels in the midst of thee,

O Egypt, on Pharaoh and on all his servants.

He smote many nations and slew mighty kings.

Seon, king of the Amorites, and Og, king of the land of Basan, and all the kingdoms of Canaan.

And He gave their land for an inheritance, an inheritance for Israel His people.

O Lord, Thy name endureth for ever, and Thy memorial unto generation and generation.

For the Lord will judge His people, and because of His servants shall He be comforted.

The idols of the nations are silver and gold, the works of the hands of men.

They have a mouth but shall not speak, eyes have they and shall not see.

Ears have they and shall not hear, nor is there any breath in their mouth.

Let those that make them become like unto them, and all they that put their trust in them.

O house of Israel, bless ye the Lord. O house of Aaron, bless ye the Lord.

O house of Levi, bless ye the Lord. Ye that fear the Lord, bless ye the Lord.

Blessed is the Lord out of Sion, Who dwelleth in Jerusalem.

8. O give thanks unto the Lord: Short “Polyeleos”. First plagal mode. This is the second Stasis of the previous hymn. This melody was also recorded by the music master Andreas Tsiknopoulos, contemporary of Papadiamantis, and with a little arrangement became very well-known and remains still popular.

O give thanks unto the Lord, for He is good; for His mercy endureth for ever.
 O give thanks unto the God of gods; for His mercy endureth for ever.
 O give thanks unto the Lord of lords; for His mercy endureth for ever.
 To Him Who alone hath wrought great wonders; for His mercy endureth for ever.
 To Him that made the heavens with understanding; for His mercy endureth for ever.
 To Him that established the earth upon the waters; for His mercy endureth for ever.
 To Him Who alone hath made great lights; for His mercy endureth for ever.
 The sun for dominion of the day; for His mercy endureth for ever.
 The moon and the stars for dominion of the night; for His mercy endureth for ever.
 To Him that smote Egypt with their firstborn; for His mercy endureth for ever.
 And led forth Israel out of the midst of them; for His mercy endureth for ever.
 With a strong hand and a lofty arm; for His mercy endureth for ever.
 To Him that divided the Red Sea into parts; for His mercy endureth for ever.

9. And led Israel: This continues the previous hymn in the Varys (grave) mode and “three-beat” rhythm. It was, and still is, the custom to chant the second stasis of “Polyeleos” in more than one mode. So here the chanting is continued in Varys, soft diatonic mode and, as it is commonly called, “three-beat rhythm” characteristic of St. Athos tradition.

And led Israel through the midst thereof; for His mercy endureth for ever.
 And overthrew Pharaoh and his host in the Red Sea; for His mercy endureth for ever.
 To Him that led His people through the wilderness; for His mercy endureth for ever.
 To Him that smote great kings; for His mercy endureth for ever.
 And slew mighty kings; for His mercy endureth for ever.

[Seon, king of the Amorites;
 for His mercy endureth for ever.
 And Og, king of the land of Basan;
 for His mercy endureth for ever.]
 And gave their land for an inheritance;
 for His mercy endureth for ever.
 [An inheritance for Israel His servant;
 for His mercy endureth for ever.]
 For in our humiliation
 the Lord remembered us;
 for His mercy endureth for ever.
 And redeemed us from our enemies;
 for His mercy endureth for ever.
 He that giveth food to all flesh;
 for His mercy endureth for ever.
 O give thanks unto the God of heaven;
 for His mercy endureth for ever.

(Verses in brackets not included)

10. In His holy mountain: “Ekloghi” (Selection) to the Transfiguration. Second plagal mode “nenano”. This selection of verses from the Psalter (specific for each feast) constitutes the third stasis of Polyeleos. As the “Kollyvades” taught the prayer of the heart and the divine light, we give here the selection for the feast of the Transfiguration (6th August).

The crossing of the Red Sea. II. Byz. Ms. (14th c.) Mt Athos

In His holy mountain, Alleluia. Great is the Lord, and greatly to be praised, in the city of our God, in His holy mountain Who settest fast the mountains by Thy strength Who coverest Thyself with light as with a garment Praise and beauty are before Him Enriched shall be the mountains of the wilderness, and the hills shall be girded with rejoicing The mountain of God is a butter mountain, a curdled mountain, a butter mountain O Lord, who shall abide in Thy tabernacle? and who shall dwell in Thy holy mountain? O send out Thy light and Thy truth; they have guided me along the way, and have brought me unto Thy holy mountain. Thou shinest wondrously from the everlasting mountains Thine is the day and Thine is the night; Thou hast perfected the light and the sun. Thou hast made all the borders of the earth. Thine is the day and Thine is the night; Thou hast perfected the light and the sun. Thou hast made all the borders of the earth Thine are the heavens, and Thine is the earth; the world and the fullness thereof hast Thou founded; the north and the sea hast Thou created. Tabor and Hermon shall rejoice in Thy name O Lord, in the light of Thy face shall they walk, and in Thy name shall they rejoice all the day long and in Thy righteousness shall they be exalted. And let the brightness of the Lord our God be upon us from henceforth and for evermore

The Communion of the Apostles. Il. Byz. Ms. 11th c. B. N. Paris

11. Let us all worship the Father & Your people, o Christ, brings you your Mother.: “Troparia” instead of Perissi at the end of the Polyeleos. First mode. Perissi comprises the conclusion of Polyeleos and is usually a solemn, melismatic chant. Very often, instead of the slow Perissi, hymns like the one presented here belonging to the Resurrectional Beatitudes, are chanted for the sake of brevity.

Glory to the Father, and to the Son, and to the Holy Spirit

Let us all worship the Father and glorify the Son, and with them praise the all-holy Spirit, as we cry and say: All-holy Trinity, save us all.

Both now and forever, and to the ages of ages. Amen Theotokion.

Your people, O Christ, brings you your Mother to intercede; at her entreaties, O Good One, grant us your compassion, that we may glorify you, who dawned for us from the tomb.

12. Imitating the Prophet Jonas: Heirmos and troparia of the sixth Ode of the Kanon to the Holy Apostle Andrew the “First-called”. First mode. Papadiamantis loved these Kanons and used to chant them “in his particular way”, and it is said that he almost danced in his enthusiasm. In truth, these three hymns (12, 13 and 14) introduce us to his favourite “songs of God”, that the “nightingale of Skiathos” used to chant in chapels of Athens.

Imitating the Prophet Jonas, I cry out: Free my life from corruption, good Lord, and save me, Saviour of the world, as I cry: Glory to you’.

He who comes from Bethsaida calls us together today to celebrate his festival, having set before us the trophies of his combats.

The fisherman by craft and disciple by faith, he scans the hearts of the faithful like the deep, lets down the fish hook of the word and catches us in his net.

Let us believers worship the Father, the Son and the right Spirit, three-personned nature, undivided, as we cry aloud: Glory to God in Trinity.

By the Father’s good pleasure the Son became incarnate through the Spirit of God in your womb, pure Mother of God, and saved the former image.

13. The bounds of nature have been overcome: Heirmos and troparia of the Ninth Ode of the Kanon by Saint Kosmas the Melodist for the Dormition of the Mother of God. First mode.

In you, O Virgin without spot, the bounds of nature have been overcome; for childbirth remains virgin, and death is betrothed to life; Virgin after bearing child, and alive after death, O Mother of God, may you ever save your inheritance.

The angelic Powers were amazed as they looked in Sion on their own Master bearing in his hands the soul of a woman; for as befitted a Son he was saying to the one who gave him birth without spot: Come, honoured Lady, be glorified with your Son and God.

The choir of the Apostles shrouded your Body, which had received God, as they looked with awe and addressed you with clear voice: As you depart into heavenly bridal chambers to your Son, may you ever save your inheritance.

14. O Isaias, dance: Heirmos and troparia of the Ninth Ode of the Resurrectional Kanon by Saint John the Damascene. First plagal mode.

O Isaias, dance! The Virgin has conceived, and she has borne a Son, Emmanuel, who is both God and man; and Orient is his name; whom we magnify, as we call the Virgin blessed. O Master Christ, you assumed fallen man, wholly joined to him from a virgin womb; but alone not sharing in sin, you freed him wholly from corruption by your immaculate sufferings.

O Master Christ, by the blood which flowed from God being emptied from your immaculate and life-giving side sacrifice to idols has ceased, while we of all the earth offer you the sacrifice of praise.

The pure and holy Maiden disclosed not God without a body, nor yet a mere man, but perfect man and in truth perfect God, whom we magnify with the Father and the Spirit

15. Women hear a voice of gladness, Let us all praise Nicholas and Mary, You are the golden brazier.

“Exaposteilaria” (Hymns of Light) for the feasts of the Myrrhbearers, St. Nicolas, and the Theotokion respectively. Medial Second mode. This melody is very well-known, but in the arrangement of Ioannis Sakellaridis, who simplified it greatly and removed many of its ornaments. It is presented here in its original form and beauty.

The founder-stone of Evangelismos Monastery in Sciathos

Women hear a voice of gladness, “Trampling on the tyrant Hell, I have raised the world from corruption. Run, tell my friends the good tidings, for I wish joy to shine on what I fashioned from the source from which came grief.

Let us all praise Nicholas, the great pastor and archbishop; the presiding priest of Myra. For he saved a number of men unjustly condemned to death and was seen in a dream by the emperor and Avlabius setting at naught an unjust sentence.

Mary, You are the golden brazier; a pure vessel for the uncontainable Trinity! The Father was well pleased with you, and the Son took up his abode in you; the Holy Spirit overshadowed You, making you, Virgin, the Mother of God.

ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΕΠΙΣΗΣ

ΚΑΛΑΝΤΑ ΔΩΔΕΚΑΗΜΕΡΟΥ

ΑΚΡΙΤΑΣ ΟΝΤΑΣ ΕΛΑΜΝΕΝ

Η ΚΑΘ' ΗΜΑΣ ΑΝΑΤΟΛΗ

Η ΘΡΑΚΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΣΥΝΤΑΖΟΝΤΑΙ ΑΥΓΕΡΙΝΕΣ

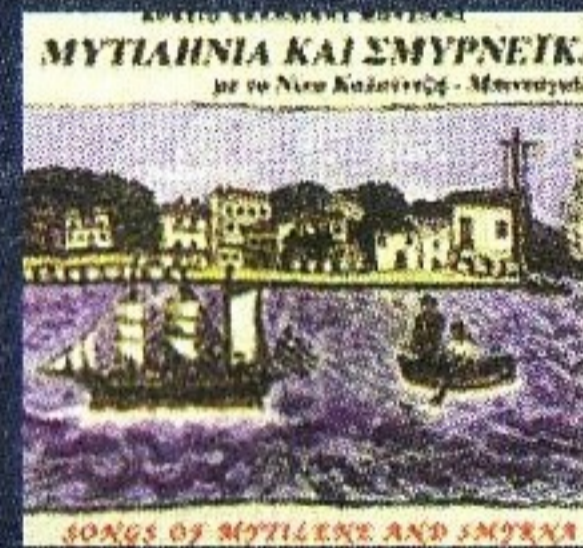
ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΜΟΥ ΔΕΝ ΕΙΔΑΝ ΤΟ ΠΟΝ ΕΝΔΟΞΟΤΕΡΟΝ

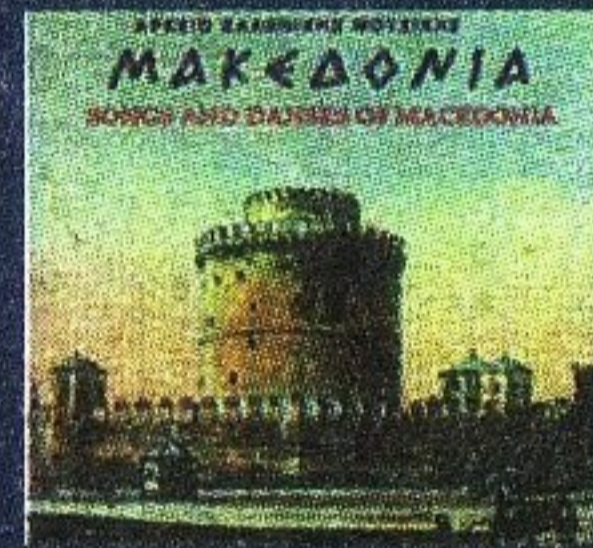
ΤΑ ΚΑΛΑΝΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΚΟΥΓΩ ΤΟΝ ΑΝΕΜΟ ΚΙ ΑΧΑΕΙ

ΜΥΤΙΛΗΝΙΑ ΚΑΙ ΣΜΥΡΝΕΪΚΑ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΠΗΡΑΝ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ, ΠΗΡΑΝ ΤΗΝ

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ

ΕΣΙΓΑΝΕΨΑΝ ΟΙ ΚΑΙΡΟΙ

ΚΑΛΗΜΕΡΑ ΘΕΙΑ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΚΑΙ ΧΟΡΟΙ ΤΗΣ ΡΟΔΟΥ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΠΑΓΓΑΙΟΥ

ΧΟΡΟΙ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΟΣΑ ΛΕΛΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΜΑΓΙΟΥ

Παραγωγή - Εκμετάλλευση: Αρχείο Ελληνικής Μουσικής
Μενάνδρου 7 - Μαρούσι - 15126, TEL: 8030188, FAX: 6137417

